БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 СЕНТЯБРЬ 4 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 178 (3372)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет-югослав экономиктиг чугаалажыышкыннар дугайында кады кылдынган дыңнадыг (1 арын).

ССРЭ-биле ЮФУР-нуң аразында экономиктиг харылзаалар дугайында документилерге ат салыышкыны (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

Дүжүттү чидириг чокка, дүрген ажаап алыр (2 арын).

Районнар солуннарындан (2 арын).

И. Козлов. — Тараа белеткелдерин организастыг эртирер (2 арын).

С. Сотнам. — Планын хуусаа бетинде күүсеткен (2 арын).

А. Доровских. — Иелер дугайында сатыш салыышкын (2 арын).

Школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидер (3 арын).

Баштайгы звонок (3 арын).

В. Түметей — Ырак черлерде культура-чырыдыышкын черлериниң ажылынче кичээнгей салыр (3 арын).

Т. Кызыл-оол. — Кежээлер чалгаранчыг эрттирип турар (3 арын).

М. Айижи. — Тудуг ажылдарынга чүү шаптык болуп турарыл (3 арын).

Совет көдээ ажыл-агый төлээлериниң Канадада чоруп турары (4 арын).

Вьетнамның көдээзинде өскерлиишкиннер (4 арын).

КОЛХОЗ ДАРГАЗЫ

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак социалистиг көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң программазын ажылдап кылбышаан, ону амыдыралда чедиишкинниг боттандырып турар. Өске хемчеглер-биле чергелештир көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын билиглиг кадрлар-биле быжыглаар дугайында айтырыг ол программада чугула черни ээлеп турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ээлээн хөй адырларында хожудаашкынның бар болуп турарының чылдагааны болза, партия, совет көдээ ажыл-агый органнарының талазындан колхозтарның удуртукчу кадрларын шилиирин, таарыштыр тургузарын болгаш кижизидерин багай удуртуп турарында деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглээн. Бо херекти шын организастап тургусканындан көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң сорулгаларының күүселдези хамааржыр.

Колхозтарны билиглиг кадрлар-биле быжыглаар дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң айтыышкынын амыдыралга күүседир дээш бистиң областың партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары ээлээн практиктиг хемчегларни ажылдап кылган. Областың колхозтары дээди, ортумак эртемниг агрономнар, зоотехниктер, ветеринар ажылдакчылары-биле хандыртынган. СЭКП Төп Комитетиниң болгаш Совет чазактың кыйгырыы-биле көдээ үнүп ажылдаар күзелин илередип, партия райкомнарының болгаш обкомунуң адрезинге билдириишкин киирген эштерден 28 кижи ам үеде колхозтар даргаларында ажылдап эгелей бергеннер. Оларның аразында партия, совет организацияларының удуртур ажылдарын кылып чораан практикага дуржулгалыг кижилер болгаш көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери бар. Ооң түннелинде колхозтар даргаларының составы шынар талазы-биле ээлээн экижээн. Ынчанмыжок колхозтар даргаларын шилиири, таарыштыр тургузары болгаш кижизидер ажыл бүрүн шиитпирлетине бергени ол деп сагыш оожургап болбас.

Колхоз даргазы дээрге колхозта кол шиитпирлиг фигура болур. Климат, чертарылгазының, кижи күжүнүң курлавырының талазы-биле ылгашпас колхозтарның бирээзи хөй орулгаларлыг, ажыл-агыйны чедиишкинниг хөгжүдүп турда, өскелериниң орулгазы куду, ажыл-агыйы сандаргай байдалда турар таварылгалар бар. Ооң чылдагааны кол нургулайында багай удуртулгадан хамааржыр.

Бо дугайын чамдык чижектерден көрүп болур. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артели 2 чыл мурнунда ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң талазы-биле эң-не хожудангай турган. Ооң даргаларын чеже удаа солуваан дээр. Адактың сөөлүнде ол колхозтуң даргазынга шаандан тура көдээге партия, совет организацияларының удуртур ажылдарын кылып чораан эш Доктугуну соңгаанындан бээр колхозтуң ажыл-агыйы дүрген темпилиг хөгжүп, ам үеде чүгле район иштинде эвес, харын области база бир мурнакчы колхоз апарган.

Партияның кыйгырыы-биле Таңды районнуң Жданов аттыг, Ленин аттыг, Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозтарының даргаларында барган эштер Зябрев, Тагба, Зайцев олар коллективтиг ажыл-агыйны билиглии-биле удуртуп турарлар.

Ажыл-агыйны удуртурда дуржулгалыг, организакчы колхозтар даргаларының чедиишкини түүден хамааржырыл? Бирги ээлчегде олар күрүнеиң болгаш хөй-ниитиниң эрге-ажыын хүндүткеп билирлер. Олар ажыл-агыйның чугула айтырыгларын шиитпирлээрде колхозчулар, активчилер-биле сүмележип, оларның күжүнге даяныш турарлар, олар удуртулгага чагырып-дужаар методту болдурбайн турарлар.

Кижизидикчи мөзү-шынары чок, массадан хоорук колхоз даргазы хүлээлгезин күүседип шыдавас болгаш колхозчу массаларның ортузунга ат-алдарын бакыырадыр. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» болгаш Кызыл районнуң «Бай-Булуң» колхозтарының даргалары турган Мамбетов, Тадар-оол олар хүлээлгезин күүсетпээнинден аңгыда, ниитиниң хөренгизинге улуг когарал чедиргеннер. Партияның Чөөн-Хемчик, Кызыл райкомнары ол арагачы, будалчак кижилерни чогуур өй-шаанда удуртулгадан чайлатпайн турганы хомуданчыг. Бо фактылар кадрларны шилиирин ында багай тургусканын херечилеп турар.

Колхоз даргазы көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге холбашкан янзы-бүрү нарын айтырыгларны шиитпирлээринге хүн-бүрү таваржыр. Политиктиг билии кошкак, практиктиг дуржулга чок дарга айтырыг бүрүзүн шын шиитпирлеп шыдавас дээрзи билдингир.

Мынчангаш колхозтар даргаларының билиин бедидериниң дугайында хүн-бүрү сагыш салбышаан, ооң ажылында четпестерни чогуур өй-шаанда илередип, практиктиг дузаламчы көргүзер херек. Ооң-биле кады колхозтар даргаларындан негелдени кошкадып болбас.

Чамдык удуртукчу эштер дуржулгалыг колхоз даргазының ажылында четпестерни илередип, шыңгыы шүүмчүлээриниң орнунга, а хемчээл чогу-биле мактааш туруп бээр. Шак ындыг мактаашкын кедизинде барып эки ажылдакчыны безин багай байдалга таварыштырып болур.

Колхозтарның удуртукчу кадрларын шилиирин, өөредирин болгаш кижизидерин боттандырарда партийжи принципти удуртулга болдурар херек. Даандырган ажылын күүседип шыдавас кошкак кижилерни солууру шын болбайнаан. Ынчалза-даа, ол херек колхозтарның удуртукчу кадрларын үргүлчү болгаш ханызы-биле өөренип көргенде, чүгле ынчан шын шиитпирлетинер.

Колхозтарның удуртукчу кадрларын кижизидеринге болгаш шилииринге партия эге организацияларының ролю улуг. Кадрларны шилиири, кижизидери партийжи-политиктиг ажыл-биле болгаш ажыл-агыйжы айтырыглар-биле тудуш харылзаалыг.

Партия организациязы колхоз баштаар черниң ажылын контрольдаар ужурлуг. Ол болза, колхозчу кадрларның кошкак талазын, өрү ажылдарже депшидип болгу дег мурнакчы кижилерни ханызы-биле билип ап болурунуң аргазын партия организациязынга бээр.

Партия организациязы кандыг-даа ажылдакчыларның ажылында четпестерни чогуур өй-шаанда шүүмчүлел болгаш бот-шүүмчүлел-биле илередип, ажылды экижидер дугайында колхоз даргазынга, бригадирлерге болгаш колхозтуң өске-даа кадрларынга дузалажыр ужурлуг.

Колхозтуң эки ажылдыг болуру болза, ону кым удуртуп турарындан хамааржыр дээрзин уттуп болбас.

Тараа белеткелдериниң күрүне планын күүсеткен

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели күрүнеге эът, дүк, сүт дужаарының планын күүсеткен. Күрүнеге дүк дужаар планын күүсетпишаан, колхоз 4000 килограмм дүктү күрүнеге саткан. Күрүнеге эрткен чылын саткан дүгүнге «Газ-69» деп чиик, бо чылын саткан дүгүнге «ЗИС-105» деп чүк сөөртүр автомашиналарны колхоз алган.

Күрүнеге эът, дүк, сүт дужаарының планының күүсетингени ол колхозта малдың продуктулуу бедип турарының хереч-изи. Чижээ, колхозтуң № 1 сүт-бараан фермазы августуң 1-де безин сүт саалдазының планын 76 хуу күүсеткен турган. Ында мурнакчы саанчылар эштер Чылбак, Ок олар бо-ла үеде сүт саар планын күүседир четкеннер.

Өөредилге организастыг эгелээн

Кызыл районнуң Бай-Булуң чеди чыл школазы (директору Якименко) өөредилге чылынга үлегерлиг белеткетинген. Ол школага өөренир 223 уруглар өөредилге эгелээр шагының бетинде организастыы-биле чыглып келген.

Школаның 1 клазынга 47 уруглар хүлээп алдынган. Оларның-биле үстүү класстың өөреникчилериниң ужуражыышкынын организастаан. Чедиги класстың өөреникчилери оларны тус-тузунда эдертип алгаш школа, класс, расписание-биле таныштырган.

Совет-югослав экономиктиг чугаалажыышкыннар дугайында КАДЫ КЫЛДЫНГАН ДЫҢНАДЫГ

Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының Эвилелдиң күүсекчи вечизиниң Даргазының оралакчызы Светозар Вукманович-Темпо баштаан Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының чазааның экономиктиг төлээлериниң болгаш Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян баштаан Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның экономиктиг төлээлериниң аразынга бо чылдың август 23-тен эгелээш сентябрь 1-ге чедир үениң иштинде Москвага чугаалажыышкыннар болган.

Чугаалажыышкыннар үезинде бараан саарылгазының болгаш экономиктиг кады ажылдажылганың айтырыглары, а ол ышкаш Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының болгаш Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң аразынга үр үениң иштинде кады ажылдажылганың перспективалары көрүнген.

Кайы-кайызының аргалары болгаш кайы-кайызының сонуургалы турда, ийи чурттарның аразынга экономиктиг харылзааларны калбартыр деп күзелди удуртулга болдурган ийи чурттарның төлээлери экономиктиг кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң дугайын дугуржуп алган, ол чорук улустар аразының экономиктиг кады ажылдажылгазын быжыглаарының хөрөөнге база салыышкын болуп турар.

Чугаалажыышкыннар үезинде бараан саарылгазы-биле холбаалыг айтырыгларны, ийи чурттарның кайызынга-даа чугула ужур-дузалыг барааннар дужаажылгазының дугайында үр хуусаалыг дугуржулганы кылырының дугайында айтырыгны, а ол ышкаш саң-хөө-чээли айтырыгларын чугаалажып көрген.

Ук чугаалажыышкыннар болза, экономиктиг кады ажылдажылга кайы-кайызының экономиктиг эрге-ажыктарынга таарышкан турар төлээде, кайы-кайызын билириниң болгаш күзежириниң ёзузунга эрткен.

Ниити бараан саарылгазы ең чоокку үш чылдарның дургузунда чыл иштинде 70 миллион долларның деннелинге турар дугайында дугуржуушкун чедип алдынган болгаш ону дараазындагы чылдарда көвүдеринче угланган хемчегларни талалар алыр апаар. Бо чылдың январь 5-те Москвага кылдынган ам күштүг болуп турар садыг дугуржулгазының структуразының хемчээлинге таарыштыр кайы-кайызынга барааннар дужаажылгазының дугайында чогуур протоколга 1956 чылдың январьда ат салыр деп дугуржуп алдынган.

Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының сонуургалдыг барааннарын (кокталыр хөмүр дашты, нефтини, хөвенни болгаш оон-даа өскелерни) база Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң сонуургалдыг барааннарын (бокситтерни, пенкаларны, коргулчунну, такпыны болгаш оон-даа өскелерни) үр хуусаалыг дужаажырының дугайында дугуржулга чедип алдынган.

Ийи чурттарда күштүг болуп турар хоойлу-дүрүм чүүлдерин сагып турган, ийи чурттарның бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының аразынга кады ажылдажылганы болгаш кооперацияны, а ол ышкаш лицензияларның болгаш техниктиг документацияның айтырыгларын киириштирип турган, экономиктиг ажылчорудулганың талазы-биле дуржулганы болгаш техниктиг чедиишкиннерни солчурун таарыштырар апаар Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының болгаш Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң аразынга техниктиг кады-ажылдажылганың болгаш дуржулга солчуушкунуңуң дугайында дугуржулгага эң чоокку үениң иштинде ат салыр ийи төлээлер база дугуржулганы алган. Шинээ кадыг-ажылдажылга талазы-биле ийи төлээлер санал-оналдарны солушкан болгаш ССРЭ-ден киирип турар чиг-эт барааннарын төлөөр кылдыр 54 миллион түннүг долларны Югославияга чээлиге бээриниң, база ол чээлини үш чылдар дургузунда ажыглаар дугайында дугуржулганы; чыл иштинде 220 муң тонна күчүлүг болгаш эргежок чугула күчүнү шиңгээткен чылыгның электростанциялыг азотонотуковый заводту, чылда 250 муң тонн чедир күчүлүг серная кислота бүдүрер суперфосфат заводун тудар болгаш үш рудниктерни чаарты тургузар сорулга-биле төлевилел ажылдарын, дериг-хереклелдерни болгаш чамдык материалдарны төлээриниге чогуур түннүг чээлини Югославияга тыпсыр дугайында дугуржулганы, а ол ышкаш валюта азы алдын-биле 30 миллион доллар түннүг чээлини Совет Эвилели Югославияга тыпсыр база ол түннү ийи-үш чылдарның дургузунда ЮФУР-нуң улус банкызы ажыглаар дугайында дугуржулганы олар 1956 чылдың январьның дургузунда кылырын дугуржуп алганнар.

Сагындыртынган чээли дугуржулгаларын чылда ийи хуулуг болгаш 10 чылдар дургузунда төлөөр хуусаалыг кылдыр кылыр.

Өске-даа үлетпүр бүдүрүлгелериниң талазы-биле компенсастыг болгаш инвестициялыг дугуржулгаларны кылыр аргалымын чугаалажыышкыннар үезинде чугаалажып көрген.

Ядролуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылганың болдунар аргалыының дугайында санал-оналдарны ийи төлээлер база солушкан.

Москва хоорай, 1955 чылдың сентябрь 1.

ССРЭ-биле ЮФУР-нуң аразында экономиктиг харылзаалар дугайында документилерге ат салыышкыны

Сентябрь 1-де Кремльдиң улуг ордузунга экономиктиг айтырыглар талазы-биле документилерге ат салыышкыны болган. Ол дугайында чугаалажыышкыннар ЮФУР-нуң Эвилелдиң күүсекчи вечизиниң даргазының оралакчызы Вукманович-Темпо баштаан Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының чазааның экономиктиг төлээлери-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян баштаан Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң экономиктиг төлээлериниң аразынга август 23-тен сентябрь 1-ге чедир Москвага болуп эрткен.

Югослав таладан Светозар Вукманович-Темпо болгаш совет таладан А. И. Микоян документилерге ат салганнар.

Документилерге ат салып турда олурушканнар: Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Химия үлетпүрүнүң министри С. М. Тихомиров, Өдүүг металлургия министри П. Ф. Ломако, Экономиктиг харылзаалар хөрөөниң талазы-биле кол эргелелдиң начальниги В. И. Коваль, Даштыкы херектер министриниң оралакчылары В. В. Кузнецов болгаш В. А. Зорин, Даштыкы садыг министриниң оралакчылары С. А. Борисов болгаш П. Н. Кумыкин, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы Г. П. Косяченко, ССРЭ-ниң Күрэкономкомиссиязының даргазының оралакчызы П. В. Никитин, ССРЭ-ниң ЮФУР-да садыг элчини Я. П. Красюк, Даштыкы садыг министерствозунуң харысалгалыг ажылдакчылары.

Документилерге ат салып турда югослав таладан олурушканнар: Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретарының оралакчызы Хасан Оркич, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретариадының күрүне чөвүлекчизи Ненад Попович, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретариадының чөвүлекчизи Владимир Сайчич, экономиктиг планнаашкын айтырыгларының талазы-биле эвилел эргелелиниң чөвүлекчизи Эрвин Шаламон, Эвилелдиң күүсекчи вечизиниң чанында даштыкы садыг талазы-биле күрүне секретариадының чөвүлекчизи Владимир Радоевич, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретариадының секретары Младен Божич, ол ышкаш ЮФУР-нуң ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Добривое Видич болгаш элчин чериниң ажылдакчылары.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

ССРЭ-ниң электростанциялар министерствозу торф казарының чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен

Электростанциялар министерствозунуң торф казар бүдүрүлгелери торф казарының чыл планын доктааткан хуусаазындан 14 хонук мурнай күүсеткен. Ол ышкаш торф үлетпүрүнүң ажылдакчыларының пландан дашкаар 800 муң тонна торфту казар дээн хүлээлгези база күүсетинген.

Фрезерлиг торфтуң казылгазы уламчылап турар. Электростанциялар министерствозунуң торф казар бүдүрүлгелери амгы үедеги кол сорулганы аңгы-аңгы борбак торфту кургадып ажаап алырын хандырарынче база келир чылдың сезонунга торфтуг шөлдерни белеткээринче боттарының кичээнгейин угландырганнар.

(СЭТА).

Хоорай чурттуглар колхозтарже кирип турар

ЛЕНИНГРАД. Чайгы хову ажылдарының үезинде Волосовский районнуң көдээ ажыл-агый артельдериниң хүрээлеңинге Ленинградтан болгаш хоорайга чоок-кавы үлетпүр бүдүрүлгелерден ажылчыннарның база албан-хаакчыларның 90 өг-өрегелери киргеннер. Чаа чурттап киргеннер аъш-чемнерни алган, ол ышкаш бажыңнар тудуп алырынга, малдар садып алырынга чээлини алганнар. Оларның эт-хереклелин көжүрүп алырынга транспортту халас берген. Чаа келген сууржулар колхозтарның ажылдарынче баштайгы хүннеринден-не идепкейлиг киржи бергеннер.

Чүгле сөөлгү дөрт айларның дургузунда областың көдээ ажыл-агый артельдеринге 3 муң хире кижилер хүлээп алдынган.

(СЭТА).

Рязань областың колхозтары болгаш совхозтары тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүсеткен

Рязань областың колхозтары болгаш совхозтары СЭКП ТК-ның Пленумнарының көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрериниң дугайында төөгүлүг доктаалдарын күүседип, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинге төлептиг ужуражыры-биле социалистиг чарышты калбартыш чоруткаш, тараа белеткелдериниң күрүне планын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Областың совхозтары пландан ажыр 4 миллиондан эвээш эвес пуд тараану күрүнеге немей дужаар хүлээлгени алганнар. Ол ышкаш күрүнеге сиген дужаалдазының планы 100,4 хуу күүсетинген.

Колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчылары Рязань областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш хөй-ниити организацияларының идепкейлиг дузаламчызы-биле дүжүт ажаап алышкынын болгаш күскү чер аңдарылгазын доозарының талазы-биле ажылды чорудуп турарлар. Бо чылын областың колхозтары хуузунда үрезиннер-биле, мал чеми-биле хандыртынып, колхозчуларның күш-хүнүнге ээлээн хөй тараану болгаш акшаны бээр.

Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери партияның болгаш чазактың кукуруза тарылгазын калбартыр дугайында айтыышкынын улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар. Бо чылын областың колхозтары болгаш совхозтары 165 муң гектар кукурузаны тарааннар. Кукуруза өй-шаанда тарытынганындан чаагай дүжүттү берген. Колхозтар болгаш совхозтар кукурузаның дүжүдүн ажаап ап, база ону силостап эгелээннер, ам 1160 тонна ажыг ишкир силос тудугларын туткан, ооң иштинде 345,0 муң тонна ишкир кол тудугларны туткулаан.

Кукурузаның чаагай дүжүдү мал чеминге быжыг базаны хандырар, малдың продуктулуун улам ыңай бедидер болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин улгаттырар талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээр арганы бээр. Рязань областың мал ажылының ажылдакчылары сүт саалдазының талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседири дээш кызымаккай демисежип турарлар. 1954 чылдың октябрь 1-ден 1955 чылдың август 1-ге чедир областың колхозтарынга эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 47 хуудан ажыг сүт сагдынган. Инек бүрүзүнден 1323 килограмм сүттү алган, азы энир чылгызындан 283 килограмм ажыг бооп турар.

Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылдың август 20-де энир чылгызындан 19,3 муң тонна ажыг сүттү дужааганнар болгаш чоокку хүннерде сүт белеткелдериниң болгаш садып алышкынының күрүне планын долузу-биле күүседир база чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр күрүнеге 20 муң тоннадан эвээш эвес сүттү дужаар деп хүлээлгени алганнар.

Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агыйның ажылдарын чедиишкиннинг доозар, көдээ ажыл-агыйның бүгү продуктуларының белеткелдериниң болгаш садып алышкыннарының талазы-биле күрүне планнарын күүседир, а ол ышкаш сүт саалдазын бедидериниң талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүседир дээш, ооң-биле көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрериниң болгаш бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыдарының хөрөөнге боттарының төлептиг салыышкынын киирер дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Волынск область—БКАД-ниң киржикчизи

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң кол комитеди 1954 чылда чигир свёклазының эки дүжүдүн алганы дээш Волынск области 1955 чылда делгелгениң киржикчизинге бадылаан. 1954 чылда областа чигир свеклазының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 220 центнер дөстерни алган.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң чурук делгелгези

Чурттуң культурлуг амыдыралынга алдарлыг улуг болуушкун болган 1953 — 54 чылдарның Бүгү-эвилелдиң чурук делгелгези бо чылдың август 29-та хагдынган. Третьяков галереязының залдарында, чурукчулар Бажыныың болгаш ССРЭ-ниң совет чурукчулар эвилелиниң оргкомитединиң делгелге өрээлдеринде сөөлгү ийи чылдарның дургузунда кылган скульптураның, графиканың болгаш театр-кааскалга уран-чүүлүнүң база сиилип-чурулганың ийи муңдан ажыг чогаалдары делгетинген.

Совет чурукчуларның чаа-чаа ажылдары москвачыларга болгаш найыслалдың аалчыларынга кончуг солун болган. Чеди айлар иштинде чүгле Третьяков галереязының залдарынга 875 муңдан ажыг кижи чораан. Бүгү-эвилелдиң чурук делгелгезин 4 муңдан ырак ажыг бөлүк-бөлүк экскурсантылар көргеннер.

(СЭТА).

Индияның премьер-министри Дж. Неруга белек

ОДЕССА. ССРЭ-ге бодунуң чораанының үезинде Индияның премьер-министри Дж. Неру Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораан. Ында көдээ ажыл-агый малдарының турар черинге дээрги Неруга араб уксаалыг чылгы мал онза таарышкан.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң кол комитеди болгаш ССРЭ-ниң совхозтар министерствозу Нерунуң Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораанынга турасказал кылдыр Терскиниң күрүнеиң чылгы заводунга өстүрүп доруктурган «Колос» деп аскырны Индияның премьер-министри Дж. Неруга белекке бээр деп шиитпирлээн.

Август 31-де «Колос» аскырны «Тарас Шевченко» деп пароходка тургускаш Индияже чоруткан.

(СЭТА).

Дүжүттү чидириг чокка, дүрген ажаап алыр

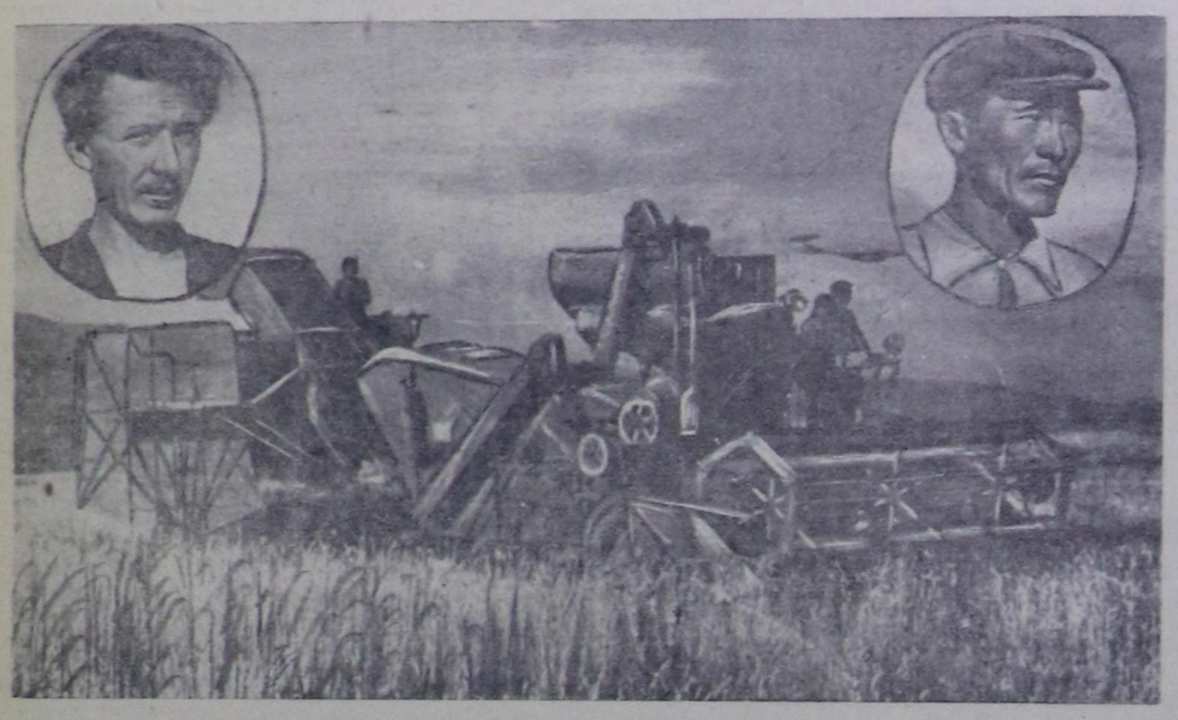

Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнери В. А. Божевников Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозтуң тараа ажаап алышкынында эки ажылдап турар.

Чурукта: В. Божевниковтуң агрегады. Тырыкыларда Б. Божевников (солагай талазында) болгаш ооң дузалакчызы С. Кара-оол.

Фото **Г. Сиротиннии.**

Дүжүт ажаап алышкыны болгаш тараа белеткели

Каа-Хем районнуң колхозчулары болгаш МТС ажылдакчылары тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрүп үндүрерин көвүдедириниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг доктаалдарын боттандырары дээш чарышпышаан, бо чылдың сентябрь 1-ге чедир дүжүт ажаап алырының планын 41,5 хуу, күрүнеге тараа дужаарының планын 78,3 хуу күүсеткен.

«Ленинчи орук» колхоз (даргазы эш Иванов, партия организациязының секретары эш Сарапулов) тараа дужаалдазын күрүне-биле хуусаа бетинде үзе санажып, планын 107,7 хуу күүсеткен. «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы эш А. Целишев, партия организациязының секретары эш Хлопицкий) тараа белеткелдериниң планын 100,5 хуу күүсеткен. Бо колхозтар пландан ажыр күрүнеге тараа дужаарын үргүлчүлеп турар.

Күрүнеге тараа дужаарының талазы-биле планын чамдык колхозтар күүседиринге чоокшулап турар: Ворошилов аттыг колхоз 78,1 хуу, — «Тиилелге» — 73,9 хуу, «Октябрь 14 чылы» — 63,8 хуу күүсеткен.

Бо колхозтарда дүжүт ажаалгазының чедиишкинниг болуп турары комбайн агрегаттарының болгаш хову бригадаларының ажылын эки организастааны-биле тайылбырлатынар. «Октябрь 30 чылы» колхозта комбайнер Леоновтуң комбайн агрегады «С-6» деп комбайн-биле 280 ганы ажаап алыр нормалыг турган, 500 ажыг га тараа культураларын ажаап алган, «Сталинчы орук» колхозта эш Висляевтиң комбайн агрегады комбайн-биле 500 ганы ажаап алган. Комбайнерлер эштер И. Липин, Ф. Голубцов, Д. Мурыгин «С-6» деп комбайн-биле хүн-бүрүде 30—30 ажыг га черниң тараазын ажаап ап турарлар.

Ажаап алышкынга эки ажылдап турар колхозтар-биле чергелештир, багай ажылдап турар колхозтар база бар. «Кызыл тук» (даргазы эш И. Целишев, партия организациязының секретары эш Вдовин), Молотов аттыг (даргазы эш Середкин, партия организациязының секретары эш Ензак) колхозтар ажылды кошкак организастаанындан күрүнеге тараа дужаарының графигин үреп, дүжүт ажаап алышкынын четпес чорудуп турарлар.

Сарыг-Сеп МТС-зи (директору эш Пащенко) ажаап алышкында ажылдап турар комбайннарга болгаш тракторларга техниктиг дузаламчыны чогуур өйүнде көргүспейн турар, комбайнерлер эштер Макаров, Шишелин оларның комбайннары үргүлчү үрелип келген.

Заготзернонуң (директору эш Полев) багай ажылдаанының түннелинде тараа кургадыр «Кузбасс» деп машина багай, үзүктелишкиниг ажылдап келген, моторлар, клейтоннар болгаш өске-даа машиналар үргүлчү үрелип, ажыглалдан үнүп турар.

Колхозтар баштаар черлери, МТС-тиң дирекциязы, партия организациялары болза, айыткан четпестерни чайладырын, дүжүт ажаап алышкынында организакчы ажылды, техниканың соксаал чок ажылдаарын хандырарын, политик-массалыг ажылдарның деннелин бедидерин чедип алыр болгаш тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүседири дээш ажылчы чоннарның социалистиг чарыжын калбартыр ужурлуг.

Н. МОСКАЛЕНКО,
СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң секретары.

Күш-ажылды эки организастаар

АРЫСКАН. **(Телефон-биле).** «Партияның XIX съездизи» колхоз Улуг-Хем районда биче эвес ажыл-агыйга санатырып турар. Бо чылын ында чүгле тараа культуралары безин 1050 ажыг гектарда тарытынган. Чамдык (хөй эвес гектар) черлериниң үнүжүн санаваска тараа чаагай болган. Быжылда августуң баштайгы декадазында эгелээн турган.

Шагаан-Арыг МТС-тиң чорудуп бергени 3 комбайн агрегаттары август 10-да чедип келгенинге колхозчулар өөрүп, чаа дүжүттүң тараалары чидириг чокка ажаап алырынга күш-ажылчы улам сорук кирип турган. Ол-ла хүн эгелээр тургаш, агрегаттарның белеткели багай болганындан ажаалда беш хонук соңгаарлатынган.

«Партияның XIX съездизи» колхозта парторганизация секретары эш Шимитоолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистиң колхозтуң тараа шөлдеринде 2 самоходтар бар, а херек кырында оон чүгле чаңгызы — эш Даңзы-Белектиң комбайны ажылдап турар. Эш Каллар-оолдуң комбайны үргүлчү үрелип келген. Моон түннелинде август 30-ге чедир чартык ай иштинде чүгле 500 гектарның дүжүду ажаатынган, чидириг база улуг болуп турар. Комбайнер эш Суворов «күш-ажылдың хостуу» колхозче чоруй барган. Мынчага чедир күрүнеге чүгле 46 тонна тараа дужаатынган.

Септелге багай, күш-ажыл организас чок, шак ындыг байдал районнуң кайыдаа колхозтарында бар. Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязындан бо дугайында дарый боттуг хемчегни алыры негетинин турар.

Районнар солуннарындан

САРГАЛДЫҢ КУР ШӨЛДЕРИНДЕ

Каа-Хем районда «Октябрьның 14 чылы» колхоз бо чылын шиңгээдип алганы Саргалдың кур болгаш курукган шөлдеринде тараазын массалыг ажаап ап турар. Сарыг-Сеп МТС-тиң ында комбайн агрегаттары хүнде 20—25 гектарның дүжүдүн ажаап турар. Чаа дүжүттүң тараларын комбайндан шаңнарже, арыглатынып, кургатынган эң эки тараларны районда заготзернонуң белеткел пунктузунче сөөртүрүн автомашиналар үзүктел чок хандырып турар. Бо талазы-биле чолаачылардан эш Солотников мурнакчы үлегерин илередип турар.

Саргалдың байлак шөлдеринде «Ленинчи орук» колхозтуң тараазы база бар. Ажаалданы чидириг чокка демниг калбартып турар. Күрүнеге дужаалданың эгелээн баштайгы үш хүннеринде белеткел пунктузунда 120 тонна тараа кирген. Тарааны арыглап, кургадыр ажылга эш Огородниковтуң звенозу күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн илередип турар. Ворошилов аттыг колхозтуң ол шөлде тараазын комбайнерлер эштер Мурыгин биле Голубцов олар база-ла чедиишкинниг ажаап, партияның XX съездизинге уткуштур алган хүлээлгелерин ыракта ажыр күүседип турар.

«Колхозчу».

* * *

КУКУРУЗА СИЛОСТАААШКЫНЫ

«УТКА-ның 25-чылы» совхозтуң механизаторлары ниитиниң малынга четчир, эки шынарлыг чем белеткээринге техниканы чөп ажыглап турар. Сиген белеткээрин чорутпушаан, чугула культура болур кукурузаны ажаап, ону шын силостаарынга механизаторлар идепкейлиг киржип турар. Чамдыктары кукурузаны комбайн-биле ажаап, өскелери ногаан массаны доорай кестирип турар, а артканнары кукурузаны траншеяга тырый салып турар. Чоокта чаа Федор Киреев, Александр Верещагин, Дмитрий Тонких болгаш өске-даа механизаторларның киржилгези-биле 50 тонна ажыг кукуруза шыгжатынган.

Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелинде кукуруза ажаап алышкыны амты үеде кидин түүктеп турар. Шагаан-Арыг МТС-тиң чорудуп бергени кукуруза ажаарынга таарыштыр кылган комбайнны эш Будиловский мергежилдиг башкарып, а доорап кээндектээн массаны силос траншеязынче сөөртүрүн чолаачы эш Макпит-оол соксаал чок дажыглап турар. Ол ышкаш ажаап алышкында 3 аът машиналары база кестирип турар, кукурузаны траншеяга салырын эш Бегзи-Хуурактың 6 кижи составтыг звенозу хынамчалыг чорудуп турар.

«Кызыл-тук».

АЖААШКЫНДА ЧОЛААЧЫЛАР

Калинин аттыг колхозтуң хову турлаандан Бай-Хаак суурга чедир ындыг-ла чоок эвес чер. «ЗИС-150» автомашинаның башкарыкчызы Николай Иванович Полипчук күрүнеге тараа хүлээп алыр белеткел пунктузунга хүнде чеже-даа келир, дүне база уламчылап турар.

Оруктуң доозунун үндүрбүшаан, машиназының моторун камныг, дески хөделдирип чоруп олурда көөрге, ооң чүдүрген алдынналчак долу тараазындан борбак-даа тоглавас. Бодунга бүзүрелдиг, ооң хынамчалыг күш-ажылын кым мактавас деп. Хүнде ажыл онаалдазын ол үргүлчүле бүдүн-чартыктан ажыр күүседип, ажаалда эгелээнинден бээр күрүне складынга каш чүс тонна кызылтасты чүдүрүп чедирген.

— Тараазын чидириг чокка дүрген ажаап, күрүне-биле үзе санажырынга дузалаары-биле колхозта келген мен. Төрээн чуртумга ажылдап бээр ол мээң ыдыктыг хүлээлгем — деп, эш Полипчук чугаалап турар. Ооң сөзү боттуг ажыл-херектен карышпас. Техникага камныг, ниитиниң хөрээнге чүткүлдүг шак ындыг кижилер бисте хөй.

«Коммунист».

* * *

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫНДА

Инектиң сүткүрүн элбекшидерде ажаалда чемгерилдени экижидери чугула. Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхоз бо айтырыгже кичээнгейни улам дыңзыдып турар. Колхозтуң бүдүрүлге планында чурт инектериниң бирээзинден-не чылда 900 литр сүттү саап алыры көрдүнген, а херек кырында ол колхоз август 1-ге чедир безин ортумаа-биле 1000 литрни алган.

Одарны болгаш суггарылданы чөп чорудуп, немелде чемни көвүдетпишаан, саалданы шын организастаанындан сүт-бараан фермазының ажылдакчылары төрээн колхозунга 193.188 литр сүттү бергеннер. Ол болза, (инектиң саны дөмей турда) эрткен чылдың ол үезинден 92 мүң литр хөй сүттү саап алганы болур.

Колхозтуң сүт-бараан фермазында 16 саанчылардан 10 кижи онаалданы үргүлчү ажыр күүседип келген, оларга колхоз баштаар чери ниити чурум ёзугаар 3 мүң литр сүт немелде төлевирни тывыскан. Сүт-бараан фермазының коллективи келир чылын бон-даа бедик көргүзүглерлиг болурунга амдыгааштан хынамчалыг белеткенип турар. Бо чылын боттарының күжү-биле 1800 тонна мал чемин белеткээн, кажаа турлагларны септеп, четчеленип турар.

«Сталинчы».

Чөөн-Хемчик районда

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** «Коммунизмче орук» колхозтуң тараа шөлдеринде 3 комбайннар ажылдап турар. «Сталинец-6» комбайнның башкарыкчызы эш Коптанев хүнде 10 гектарның дүжүдүн ажаар турган херек кырында 29 гектар чедирип турар. Ол комбайнер 9 хүн 266 гектардан 1737 центнер кызылтасты ажаавышаан, 427 килограмм кывар чүүлү камнап алган.

* * *

Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары Чадаана МТС-тиң механизаторлары-биле чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар. Самоходтуң башкарыкчызы эш Шурушев хүнде 11 гектарның, а эш Куль «С-6» комбайны-биле 16 гектарның дүжүдүн ажаап турар. Тараа кестирер аът машиналарында эштер Очур-оол, Серен олар онаалданы база ыракта ажыр күүседип турар.

* * *

Чадаанада райүлетпүр комбинадының чазанылга цехи бо чылын 105 мүң рубльдиң калбак хереглел бараааннарын кылып үндүрер планныг. Цехтиң коллективи партияның XX съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарыштың эвлчээнге шилчээш, бо чылдың август 30-ге чедир 110 мүң рубльдиң хереглел бараааннарын бүдүрүп үндүрген.

М. СЕВЕН.

Планын хуусаа бетинде күүседкен

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының коммунист эш Чөржейге удуртурган туйбу кылырының бөлүү планын хуусаа бетинде күүседкен.

Ук бөлүкте 22 хөрээженнер ажылдап турар, оларның иштинден 13 кижи туйбу кылыр черде, 9 кижи штукатура кагар ажыл кылып турар. Олар бо чылдың октябрь 1-ге чедир 60 мүң туйбуну бүдүрүп үндүрер, 13 бажыңнарны штукатурлаар планныг тургаш, ону август 22-де дооскан. Олар ам чаа туттунган 15 бажыңнарны база хаван кажазының иштин штукатурлаары-биле хүлээлге алгаш ажылдап турар.

Туйбу кылыкчылары М. Көк, Дарыймаа хүнде 500 туйбу хептеп чыыр нормазын 1200—1300 чедир күүседип турар. Штукатуржулар Мандылбаа, Сувакпит нормазын 150—180 хуу чедир ажылдап, мурнакчылар болуп турар. Олар чаа алган хүлээлгезин база-ла хуусаа бетинде күүседир дээрзинге илеген болур.

С. СОТНАМ.

—⊙—

Ада-не комитединиң дузаламчызы

Кызыл районнуң Бай-Булуң чеди чыл школазының ада-иелер комитеди школаның чайгы белеткелинге болгаш септелгезинге идепкейлиг киришкен.

Ада-иелер комитеди колхозчу ада-иелерни организастап тургаш, ийи удаа шеф дузаламчызын көргүскен. Олар дөрт улуг өрээлди чугайлап, ооң шалаларын будаан. Комитеттиң кежигүннери класстар аайы-биле ада-иелерни хуваажып алгаш, тайылбыр массалыг ажылды чоруткан. Ооң түннелинде ада-иелер ургларын идикхеп-биле эки хандырган. Ол ажылга комитет даргазы эш Яузина, ооң кежигүнү эш О. Сулаа-уруг үлегерлиг ажылдаан.

Чаа өөредилге чылынга школаны баш бурунгаар үлегерлиг белеткээн болгаш колхозчуларның урглары чылыг, чырык класстарының парталарын ээлеп, өөредилгезинче киришкеннер.

А. УЧУНАК.

—⊙—

Иелер дугайында сагыш салыышкын

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бистиң чуртка келир үениң аныяк салгакчыларын кижизидип турар ие-хөрээженнер дугайында онза кичээнгейни салып турар. Ол хемчегериниң бир фактызы болза, хөй ургларлыг болгаш бот иелерниң ургларының азыралынга база кижизидилгезинге күрүнеден тыпсып турар акша дузаламчызы болур.

Бистиң области хөй ургларлыг болгаш бот иелер 1945 чылдан 1955 чылга чедир харугда болгаш ай санының дузаламчызынга 63 миллион ажыг рубльди алганнар. Ол дузаламчыларның түңү чыл санында улгадып турар. Чижээ 1945 чылда иелерге 4,3 миллион рубльди төлеп турган болза, 1954 чылда 7,8 миллион рубль чедир өскен.

1955 чылдың бирги чартыында 4.265 мүң рубльди иелерге тывыскан. 1945 чылда областан 843 иелер күрүне дузаламчызын ап турган болза, а 1955 чылда оларның саны 9723 кижи болуп турар. Оларның иштинде харугда болгаш ай санында күрүне дузаламчызынга 8 ургларны төрээн болгаш кижизиткен Анисья Сергеевна Горбунова 14.860 рубльди, 7 ургларлыг Евдокия Ивановна Фирсова 11.920 рубльди, 8 ургларлыг Кылай Калчанай Байкара 11.525 рубльди алгылаан.

Бистиң области 128 иелерге «Иениң маадыры» деп хүндүлүг атты тывыскан. «Иениң алдары» орденнер болгаш «Иениң медалы» медальдар-биле 6441 иелер шаңнаткан.

А. ДОРОВСКИХ.

Чылгычы М. Бегзи

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң чылгычызы эш Монгуш Бегзи кадат чылгыны өстүреринiң талазы-биле дуржулгалыг. Ол, колхоз организастатынганындан бээр чылгычыга ажылдаан, кадалында чылгызын каражага таварыштырбаан болгаш малдың чаш төлүн четче, менди ап, өстүрүп келген.

Малды чылдың үе-үелеринде таарыштыр каяа, канчаар одарладырын эш Бегзи эки билир болгаш шын таарыштырып турар, база зооветеринарлыг чурумнарны шыңгыы сагып келген.

Бо чылын эш Бегзиниң кадалында 54 баш белер шупту кулуннаан, ол кулуннарны шуптузун менди доруктурган. Чылгычының кадалында малының күшденгели эки. Малдың уксаазын экижидери-биле ол малдарны доннуң, орустуң челер уксаалыг чылгы малы-биле хайнакташтырып турар.

О. МУНЗУК.

—⊙—

Колхозка шеф

Тоора-Хем суурнуң организацияларындан 14 кижи «Май бири» колхозтуң мал чемнери белеткээр ажылынга ийи хүн дузалашкаш, 350 центнер сигенни белеткеп берген.

Л. КОМБУ.

ТАРАА БЕЛЕТКЕЛДЕРИН ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТИРЕР

Бистиң областың колхозтары көдээ ажыл-агый чылының эң-не харыысалгалыг үезинге кирген.

Дүжүт ажаап алышкынының болгаш күрүнеге тараа дужаалгазының талазы-биле ажыл калбак фронту-биле бүгү колхозтарда чоруп турар.

СЭКП ТК-ның январь болгаш июль Пленумнарының доктаалдарынга сорук кирген көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери бедиткен чаа хүлээлгелерни боттарынга алган болгаш дүжүт ажаап алырын кыска хуусааларда, чидириг чок эрттирер, тараа белеткелдериниң база мал ажылының продуктуларының планын хуусаа бетинде күүседир дээш чаржып турар.

Ховуларның ишчилери боттарының хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседип турарын дүжүт ажаап алышкынында ажылдарның түннелдери көргүзүп турар. Август 25-те областа ажаап алдынган болгаш бастырган тараа 1954 чылдаазындан дыка хөй болуп турар.

Ажаап алышкын болгаш тараа белеткели Улуг-Хем, Каа-Хем болгаш Чаа-Хөл районнарында эрткен чылдаазындан эки чоруп турар, бо районнар бүгү тараа шөлүнде тараа культураларын 25-тен 30 хуу чедир кезип алган.

Тараа ажаап алышкыны элээн каш районнарга чедиишкиниг эгелээни тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүседиринге элээн таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Чамдык районнар тараа ажаап алышкынын шын организаставышаан, ажаап алышкынының баштайгы хүннеринден-не эгелээш күрүнеге тараа дужаарынга эгелеп кирген болгаш дужаалганың темпилерин хүн бүрүде өстүрүп турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң колхозтары август 25-те тараа белеткелдериниң планын 36,6 хуу, Каа-Хем 31,1 хуу, Чаа-Хөл 21,8 хуу күүсеткен.

Күрүнениң хереглелдериниң дугайында патриоттуг сагыш салыышкынны салбышаан, чамдык колхозтар тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүседиринде. Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхоз тараа дужаарының талазы-биле области бир дугаарында күрүне-биле үзе санашкан. Белеткел пунтузунга 10 мүң ажыг кызылтасты дужааган. Пландан ажыр күрүнеге тараа дужаарын колхоз үргүлчүлеп турар. Чаа-Хөлдүң «Тиилелге» колхоз күрүнеге тараа дужаар планын күүседкен. Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхоз тараа дужаарының планын күүседир чеде берген, август 25-те ол колхоз 88 хуу күүседкен, Каа-Хемниң «Сталинчы орук» колхоз база удавас күүседир.

Ындыг болза-даа, ажаап алышынны болгаш тараа дужаалгазын чедиишкиниг чорударынга таарымчалыг байдалдарны болгаш аргаларны районнар четче ажыглавайн турар. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарны чижек кылдыр алырга бо районнарда ажаап алышкынының болгаш тараа дужаалгазының темпилери кожа турар районнардан дыка куду, база Бии-Хем районда күрүнеге тараа дужаалгазы дыка оожум болуп турар.

Совхозтар күрүнеге тараа дужаалгазын дыка оожум чорудуп, тараа дужаалгазының планын күүседирин дүргедетпейн турар. Колхозтар күрүнеге тараа дужаарының планын август 25-те 21,3 хуу күүседкен турган болза, совхозтар чүгле 6,5 хуу күүседкен. «Өөк» совхозу тараа дужаарын дыка багай чорудуп турар, планын чүгле 1,7 хуу күүседкен, «Элегес» совхозу—3,6 хуу, «Барлык»—7,8 хуу. Совхозтар министерствозунуң төлээзи эш Конгар ады үнген совхозтарда байдалды сегидип, тараа дужаарының темпилерин дүргедедир хемчегларни алыры чугула.

Бо үеде областың дыка хөй колхозтарында дужаарынга тааржыр, бастырып каан тараалар хөй. Ол тараалар колхозтарның шаңнарында үр үеде аная чыдар, чогуур үезинде арыглап, Заготзерно пунктуларынга дужаатынмайн турар. Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарының шаңнарында 1800 тонна ажыг тараа чыылган. Тараа арыглаарын дыка багай организастаанды-биле күрүнеге тараа дужаары озалдап турар.

Бо районнуң Ленин аттыг колхозунуң шаңнарында 400 хире тонна тараа бастыртынган, ында тараа арыглаар үш клейтон машиналар бар турбуже, тараа арыглаар ажылды эки организаставаан, колхоз күрүнеге 190 тонна тараа дужаар планындан чүгле 36 тоннаны дужааган, ооң иштинде чаа дүжүттүң тараазы чүгле 8 тонна. Калинин аттыг, «Коммунизмче орук» колхозтарның шаңнарында база хөй тараа чыылган, тарааны кургадыр, арыглап аштаар ажыл мырыңай чорувайн турар. Комбайнның бастырган тараазын богу-биле кады Заготзерно черинге чедире бергеш аная кургадып, ажылдап турар.

Ындыг янзылыг чижектер Каа-Хем районда бар. «Сталинчы орук» колхозтуң даргазы эш Прокудинниң айтыышкыны-биле комбайнның бастырган тараазын ажылдан кылбайн заготзерно черинче сөөртүп турар.

Колхозтарның шаңнарындан сөөртүп эккеп турар тараалар арыг, дужаарының чогуур негелдезинге таарышкан турарының хемчегларын колхозтар баштаар черлери алган турар ужурлуг.

Партия, совет болгаш белеткел органнарының сорулгазы болза, дүжүт ажаап алырын чедиишкиниг доозарынга болгаш тараа дужаарының планын хуусаа бетинде күүседиринге бар турар күштерни болгаш аргаларны долузу-биле ажыглаары болур.

Тарааны ажылдап кылырын болгаш кургадырын организастаарынче онза кичээнгейни салыр херек. Бо ажылдарны кылыры-биле четчир санныг кижилерни тускайлаар, тараа арыглаар машиналарны шуптузун ажылгалга киирер, тараа арыглаашкынында ажылдап турар колхозчуларның күш-ажылын шын организастаар болгаш машиналарны шуптузун четче ажылдадыр.

Колхозтарда бар турар тараа кургадыр черлериниң ажылын дүн-хүнде үзүктел чок ажыглаарын организастаары чугула. Аяс хүннерни ажыглап, тарааны шаңнарга кургадырын организастаар херек.

Комбайннардан болгаш шаңнардан тарааны Заготзерно черинiң пунктуларынче тараа сөөртүр автотранспорт талазы-биле бистиң колхозтарывыс хандыртынган, ындыг болза-даа, чүдүрер-дүжүрер ажылдарны багай организастап турарының түннелинде автомашиналар хөй шактарны халас эрттирип, ажыл нормазын күүсетпейн турар таварылгалар хөй.

Тараа белеткелдериниң планын күүседириниң чедиишкини белеткел пунктуларынга кирип турар тарааны үзүктел чок хүлээп алырын хандырар хүлээлгелиг, белеткел аппарадының таарыштыр тургустунган чүткүлдүг ажылындан улуг хамаарылгалыг.

Бо харыысалганы медереп билбишаан, хөй-хөй пунктуларның директорлары чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга чогуур үезинде эки белеткенген. Шагаан-Арыгның — директору эш Блинков эки ажылдыг пунктуларның санынга кирип турар. Тараа дужаар черниң девискээри чыыткылыг, тарааны чүдүрер болгаш дүжүрер база арыглаар ажылдар механизастатынган, пунктунуң коллективи бир дески демниг ажылдап турар болгаш кээп турар тарааны дүн-хүн чок хүлээп алырын хандырып турар.

Заготзернонуң Таңды районунда пункту чери (директору эш Молчанов) тараа хүлээп алырының ажылын дыка четпес организастаан. Пункт черинде тараа кургадыр «Кузбасс» деп 4 машина бар, ажылды эки организастаар болза, ол машиналарга дүн-хүнде 120 тонна чедир тарааны кургадын болур, ынчаарга 5 хонук иштинде — август 20-ден 25-ке чедир чүгле 200 тоннаны кургаткан. Кижи күжү чедиишпезинден тараа кургадыр машиналар дыка хөй шакты аная эрттирген. Механизацияны, ылаңгыяда транспортерну чөптүг ажыглавайн турар, ону тараа кургадыр машинаже тараа дамчыдарынга, тарааны чүдүрер, дүжүрер ажылга ажыглап болур турган. Ажылды четпес организастаанындан хөй тараа пункт черинде чыглы берген чыдар.

Белеткелдер министерствозунуң районнарда төлээлери, Заготзернонуң пунктулар директорлары белеткел пунктуларының ажылында четпестерни үзүткаар хемчегларни доп-дораан алыр, тараа арыглаар, кургадыр машиналарны дүн-хүнде үзүктел чок ажылдадыр, бүгү механизацияны долузу-биле ажыглаар, белеткел пунктуларын хереглетинер ажылчын күжү, транспорт-биле хандырар болгаш колхозтардан кээп турар тарааны шын, үзүктел чок хүлээп алган турар ужурлуг. Хүлээп алдынган тарааның бүгү документилерин озалдатпайн кылып берип турарын чедип алыр херек.

Моон-биле чергелештир хүлээп алдынган тарааны камгалалдыг тургузарынче, арыглаашкынын, кургадылгазын база бирги ээлчегде ырак черлерден, складтардан үндүр сөөртүрүн чогуур үезинде организастаарынче онза кичээнгей салыр.

Тараа складтарының ишкирин санап көрбүшаан, Заготзернонуң область конторазы Кызылдың тараа базазындан болгаш Заготзерно черинiң пунктуларындан тарааны дүрген сөөртүр хемчегни алыр ужурлуг.

Тарааны районнардан Кызыл хоорайже болгаш областың даштынче үндүр сөөртүрүн Тыва автотрестиге дааскан. Заготзернонуң пунктуларындан тараа сөөртүр дугайында Заготзернонуң область конторазы хүн-бүрүде негелде дилег кылып турда-ла Тыва автотрести эргелелиниң начальниги эш Пономаренко хүн-бүрүде 30 — 40 машина бээр тургаш, чүгле 3—4 машина берип турар. Бир эвес тараа сөөртүрүнүң талазы-биле дарый хемчегни ам албас болза, Заготзернонуң районнар пунктуларында тараа хүлээп алыр чер чок апаар дээрзин билзе чогуур.

И. КОЗЛОВ.

Школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидер

(Башкыларның август чөвүлел хуралдарындан)

Кызыл-Мажалык

Районнуң башкыларының август чөвүлел хуралынга «1955—56 өөредилге чылында башкыларның сорулгазы болгаш класстан, школадан дашкаар кижизидилге ажылының дугайында» районо эргелекчизи К. Эмер-Сарыг илеткел кылган.

Бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгези боттанып турар. Районда башкы кадрларның саны өскен. Чаа өөредилге чылында ийи эге школа немей ажыттынар. Хөндерлең чеди чыл школазы (директору Артаев) өөредилгениң бедик шынарын чедип алган. Кызыл-Мажалык ортумак школаның эге клазында орус дыл башкызы Дорохова, Хөндерлең чеди чыл школазының математика башкызы Башаева, Эрги-Барлык чеди чыл школазының биология башкызы Вановская эки түңнелдерни көргүскен.

Школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылда четпестерни илеткелчи болгаш санал бергеннер илереткен. Четпес ажылдарның кол чылдагааны болза, башкыларның ажылында негелде, хыналда болгаш дузаламчының кошкак тургустунганында болур.

Аянгаты чеди чыл школазының башкылар чөвүлелиниң хуралынга шүүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел кончуг кызыы болуп, ону чалгааранчыг байдалга эрттирип турар. Школа директору турган Сайын-Белектиң негелде чогундан чамдык башкылар урокка белеткенмейн, кошкак өөредилгелиг школачылар-биле ажылдавайн турган. Башкылар Таня, Удувас-оол Байр, Конгар олар үргүлчү арагалап, урокка азирик кээп турган. Аксы-Барлык чеди чыл школазының директору турган Эрес-оол багай ажылдап турган. Школа 4 хүннүң өөредилгезин үкен, экзаменниң расписаниезин башкылар боттары эскертип, чиик аргалар хереглеп турза директор ону эскербээн. Школага бөлгүмнер ажылдаваан.

Район школалары политехниктиг өөредилгеже кичээнгей салбаан. Эртемнер башкылаашкынын, ыланғыы физика, химия, биология, география башкылары практика-биле четпес холбаштырып, политехника өөредилгезин боттандырарын чедир ажыглаваан. Багай демлектерниң хөйү математикага, орус дылга болуп турары ам-даа үргүлчүлевишаан.

Кызыл-Мажалык ортумак школаның башкылар коллективи кижизидилге ажылын чогуур деңнелинге чедир тургуспаан. Ооң түңнелинде чамдык өөреникчилерде арагалаар, оорлаар, чурум үрээр чоруктар турганын фактылар көргүскен. Школа директорундан үш кижи халашкан. Шекпээр школазы (директору Чамыш-оол) класстан дашкаар кижизидилге ажылын багай тургускан. Школа чанының дуржулга участогунче сагыш салбаан, янзы-бүрү бөлгүмнер ажылдавайн турар.

Школаларның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидеринге школада партия, комсомол организациялары улуг рольдуг. Ындыг турбуже Кызыл-Мажалык ортумак школада партия, комсомол организациялары чөгенчиг байдалда ажылдап турар.

Башкыларның август чөвүлел хуралынга илерээн четпестерни узуткаарының хемчеглерин айыткан шиитпирни хүлээп алган. Ооң соонда тус-тус секцияларга ажылдар эгелээн.

С. АЛЕЕТ.

Каа-Хем район

Башкыларның август чөвүлел хуралынга «школаларга өөреникчилерни медерелдиг сагылга-чурумга кижизидериниң дугайында» районо эргелекчизи Чигарскиктиң илеткелин чугаалашкан.

Районнуң школалары эрткен өөредилге чылында биче эвес чедишкиннерни чедип алган. Белбейниң, Кара-Белдирниң, Хараалдың, Маймазынның, Эминиң эге школалары өөредилге шынарын 100 хуу күүсеткен. Бүрен-Байгактың, Ойнаның, Коптунуң, Федоровканың, Даниловканың чеди чыл, Сарыг-Септиң ортумак, Баяровканың, Үжептиң эге школалары өөредилгениң шынарын 90—95,8 хуу күүсеткеннер. Районда мурнакчы башкыларның саны өскен. Оларга Думчева, Радионова, Сечина, Максимова, Плюсина, Монгуш, Шыдыраа, Антонова, Тупицина болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ындыг болза-даа школаларның өөредилге-кижилидилгелиг ажылдарында четпестер ам-даа узуткатынмайн турар. Районда ниитизи-биле 184 өөреникчи ол-ла класстарынга болгаш күскү шылгалдалыг болуп арткан. Бүрен-Хемниң эге школазы (эргелекчизи Доржу) өөредилге программазын 79 хуу күүсеткен. Ында орус дыл башкызы Онуфриеваның клазындан 13 өөреникчи катап олурган. Бүрен-Аскының чеди чыл школазының (директору Шатохин) 48 өөреникчилиннен 8 кижи катап олурган. Күнгүртүг чеди чыл школазының башкызы Дүмен-Байырның клазының чүгле 50 хуузу дөртү классты доокан.

Облоно болгаш райононуң талазындан башкы кадрларны шын эвес шилип ап, оларның-биле ажылды багай тургускаының түңнелинде чамдык башкылар ажыл хүлээлгезинге ак-сеткилдиг эвес, арагахымыска хандыкшылдыг чоруктар турганы илерээн. Чижээ, Күнгүртүг чеди чыл школазының директору Мальцев башкылар коллективин удуртуп шыдаваан. Сарыг-Сеп ортумак школазынга үргүлчү арагалаар, чурум чок чүүлдер кылыр, өөреникчилерге хүндүткел чок башкылар Бимбин, Немалаев, Казанцев, Чимдан оларны киирген турган. Ооң үжурундан ол башкыларны ажылындан үндүрген.

Школаларда комсомол, пионер организацияларының ажылы, эртемнерни башкылаарының шынарын бедидери, ону практикага холбаштырары, политехниканың өөредилгезин боттандырары ам-даа куду деңнелде турбушаан. Ол талазы-биле школа удуртукчулары башкылардан шыңгыы негелделерни тургуспайн турарын санал берген башкылар шүгүмчүлээн. Ооң соонда тус-тус секциялар ажылдары организастыг эрткен.

* * *

Чөвүлел хуралга «СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң түңнелдери болгаш районнуң башкыларының сорулгаларының дугайында» СЭКП райкомунуң секретары Москаленконуң, «Школаларга чаа өөредилге программаларының болгаш өөредилге планының дугайында» облоно төлээзи Бабушкинаның илеткелдерин дыңнаан.

Я. ДОРЖУ.

Эрзин району

Районда ортумак, ийи чеди чыл, ийи эге школалар ажылдап турар. Ол школалар эрткен өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидеринге, өөреникчилерниң сагылга-чурумун быжыглаарынга эвээш эвес ажылдарны кылган.

Ооң түңнелинде «Кызыл сылдыс» колхозта, Нарын чеди чыл школалары өөредилге шынарын бедик түңнелдиг доокан. Районда башкылардан Молянова, Ханхукова, Духина, Алимаа болгаш өскелер-даа мурнакчылар болган.

Ооң-биле чергелештир школалар ажылында четпестерни санал бергеннер чидии-биле шүгүмчүлээн. Школаларда политехниктиг өөредилге багай организастатынган. Сарыг-Булуң ортумак школазының чамдык өөреникчилеринге арагалаар, хөй-ниитиниң черлеринге чурум үрээриниң фактылары турганы, ында кижизидилге ажылының четпезин айтып турар. Школаларда болгаш интернаттарда организастан тургусканы күш-культураның, уран-чүүлдүң бөлгүмнери уругларның хандыкшылдыг сонуургалын чедип албаан.

Район школаларында комсомолдуң 9, пионерниң 10 организациялары ажылдап турары улуг күш болур. Ынчаарга ВЛКСМ райкому, ооң школачы аныяктар ортузунга ажыл чорудар кылдизи (эргелекчизи Дажынмай) оларның ажылынга практиктиг дузаламчыны четпес көргүскен.

Башкылар коллективиниң иштинде чамдык башкылар, чижээ Кара-кыс, Сувак, Ооржак, Чыртай, Хонакпан олар урокка белеткенмейн, уругларны ханы билиг биле чепсеглевейн турган. Ол ышкаш башкылар Сайын-оол, Макар арагалаар чоруқче хандыш турган.

Районо (эргелекчизи Маадыр-оол), ооң инспектору болгаш педкабинеттиң эргелекчизи школалар ажылының хыналдызынче сула сагыш салган. Олар школалар инспекторлаашкынын кончуг ховар чоруткан.

Башкыларның август чөвүлел хуралынга илеретинген четпестерни чайладырының хемчеглерин чорудуп, ол талазы-биле школаның удуртукчулары, районо тодаргай түңнелди кылыр ужурлуг.

К. НУРЗАТ.

Чөөн-Хемчик району

Район төвүнге болуп эрткен башкыларның август чөвүлел хуралы районнуң школаларынга эрткен өөредилге чылында турган четпестерни илередип, ону узуткаарының хемчеглерин тодаргай айыткан.

Районда чамдык школалар өөредилгениң бедик шынарын чедип албаан. Чадааның № 1, № 2, болгаш Иймениң школаларында багай демдектиг өөреникчилерниң саны хөй болган. Чамдык башкылар политиктиг билиин бедитпейн турар. Чадааның чеди чыл школазының башкызы Сериң педучилищени ам-даа доозуп шыдаваан. Хөндергей школазында башкы Серенмаа ийиги класстың санын бодап билбес болган. № 1 школаның башкызы Тимохееваның өөреникчилериниң ниити билии чавыс болганы илерээн.

Комсомолчулар болгаш пионерлерниң аразында багай демдектиг 84 комсомолчу, 130 пионерлер бар. Ынчаарга ВЛКСМ райкому башкыларның, өөреникчилерниң комсомол организацияларын дамчыштыр оларның өөредилгезин болгаш сагылга-чурумун быжыглаарының талазы-биле тодаргай хемчеглерни сула чоруткан. Ол талазы-биле ажыл Чыргакы, Баян-Тала, Чадааның школаларында багай тургустунган.

Районнуң школалары үстүнде айытынган четпестерни узуткап, чаа өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидериниң тодаргай хемчеглерин алыр ужурлуг.

А. ТАРААЧЫ.

Чай үезинде школачылар хөй чүүлдерни көрүп, чаа чүвелерни билип алганнар. Олар боттарының көрген болгаш билген солун чүүлдерин башкыларынга болгаш эш-өөрүнге улуг күзел-биле чугаалап берип турарлар.

Чурукта: Кызылдың № 2 школазының дөртү клазында чаа өөредилге чылының бирги хүнүнде кичээл. Өөреникчи Тойбу Эрес-оолдуң бодунуң башкызынга кандыг кукурузаны көргениниң дугайын чугаалап турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Баштайгы звонок

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының чай дургузунда пионер лагерьлеринге болгаш уруглар садтарынга эки дыштаган болгаш дадыккан миллион-миллион уруглары сентябрь бирде парталарда олурупканнар.

Өөредилге чылы эгелээн хүн областың төвү—Кызыл хоорайның школалары каастала-биле шиметинген. Школаларның эжиктеринде «Моорланар» деп лозунгуларны азыр каан, делгем класстар чылыг, чырык болгаш эки кылдыр деритинген турган.

№ 10 ортумак школа. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бистиң чуртту бичии чаштарының өөредилгези дээш сагыш салыышкынының ачызы-биле бо школа бо чылын туттунгаш, чаа өөредилге чылында ажыглалга кирген. Школа педагогика ёзугаар туттунган, эки деритинген өөредилге кабинеттерлиг, библиотекалыг, өөредилге-дуржулга участоктуг, дузалаа тудугларлыг, бус-биле чылыдар одалга системалыг. Чаа школада 440 ажыг уруглар өөренип эгелээн. Школа башкы кадрлар-биле хандыртынган. Башкыларның хөй нуруузу дээди эртемниг.

Эртенгиниң 7 шак 30 минута. Чаңгыс аай костюмнерлиг болгаш платьелерлиг, холдарында чечектер туткан өөреникчилер чаа школазынга кээп турганнар. Оларның аразында ада-иелеринге үдеткен бирги классчылар база бар. Класстарның удуртукчу башкылары өөреникчилерин класстар аайы-биле школаның мурнунга чыскаапкан турда, дежурный башкы өөреникчилерни школаже киреринге чалаан. Бирги класстың башкызы эш М. Тонких бо чылын бир дугаар парталарга олурар бирги классчыларны эдертип алган школаже кириптерге удуртукчу башкылар өөреникчилерин чыскаалдыы биле школаже киире берген.

Школаның ийиги кадынга улуг залга 440 ажыг өөреникчилер чыскаалыпкан, оларның мурнунда 45 бирги классчылар башкызы-биле калы чыскаалыпкан. Дежурный башкы школаның директору эш М. Прокопьевага сөс бээрге чаа өөредилге чылы-биле өөреникчилерге болгаш башкыларга байыр чедиргеш, өөредилге чылының бүгү дургузунда башкыларның болгаш өөреникчилерниң сорулгазын чугаалааш, оларның өөредилгеге чедишкиннинг болурун күзээн. Чаа өөредилге чылын эгелээринге өөреникчилериниң турасказатканы шугум чыскаалынга хооркүүском даргазы эш К. Кошкаров, хоорайның улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи эш В. Гневышева байыр чедирген.

Дежурный башкы 1955—1956 өөредилге чылын эгелээрин чарлаарга баштайгы звонок-биле удуртукчу башкылар өөреникчилерни түс-түс класстарынче эдертип киире бергеннер.

Школага өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың тургузулгазын экижидериниң талазы-биле бо чылын башкылар коллективтериниң мурнунда харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Уругларның бүгү-ниити өөредилгезин болгаш политехниктиг өөредилгезин боттандырары-биле холбашкан улам ыңайгы ажыл туруп турар.

1955—1956 өөредилге чылын бистиң чурттуң школалары өөреникчилерни күш-ажылга кижизидери-биле көрдүнген чаа план-биле, чаа программа-биле эгелээн. Күш-ажыл талазы-биле кичээлдерниң системазы болза, үлетпүр болгаш өскө ажыл-агый бүдүрүлгези болуп турар. 1—4 класстарга холдун күш-ажылының, 5—7 класстарның өөреникчилери мастерскаяларга болгаш өөредилге дуржулга участоктарынга ажылдаар, 8—10 класстарның өөреникчилери машина чоруларының болгаш электри техниканың практиказын эртер.

Улус өөредилге органының ажылдакчыларының сорулгазы болза, чаа өөредилге планын болгаш программазын чедишкиннинг күүседири болур. Өөредилге планы болгаш программазын өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың чорудулгазын экижидеринге, өөреникчилериниң билиин болгаш сагылга-чурумун бедидеринге, ийи чылчыларны бо чылын болдурбазынга максималдыг ажыглаары эргежок чугула.

Өөредилге чылының баштайгы хүннеринден эгелээн школаларда комсомол болгаш пионер организацияларының ажылынче ВЛКСМ хооркому, башкылар кичээнгей салыр ужурлуг. Комсомол болгаш пионер организациялары школага өөредилге-кижизидилгелиг ажылды, өөреникчилериниң билиин болгаш сагылга-чурумун бедидеринге башкыларга улуг дузаны көргүзер.

Школаларда партия болгаш профөвилел организациялары школаларның мурнунда салдынган сорулгаларны шиитпирлээринге башкылар коллективтеринге бүгү талабиле дузалаар болгаш улус өөредилгезиниң талазы-биле айтырыгларны хүн-бүрү шиитпирлээр ужурлуг.

Башкыларның август чөвүлел хуралынга демдеглетинген эрткен өөредилге чылында бар турган четпестерни 1955—56 өөредилге чылында болдурбас дээш демисел — бүгү-ниитиниң херээ болур.

Кежээлер чалгааранчыг эрттип турар

Ажыл шагы шагда-ла дооступ, колхозчу суур кежээкиниң ыржымыынче кирген. Шак ол өйде суурнуң адаа чарыы шыкта элээн хөй аныяктар чыглы берген турганнар.

Оларның ында чүү кылып турарын сонуургааш, ынаар базыптым.

—Мында кандыг солун чүве болуп турар чоор — деп, бир-ле аныяк ооңдан айтырдым.

—Чүү-даа болбаан. Аная-ла чалгаарап, аар-саар чугаа солчуп турарывыс ол тур ийин.

—Мынча хөй аныяктар клубка барып ойнап турза канчап баар чүвел — деп, чугаа эредим.

—Клуб шоочалыг, ында кандыг-даа оюннар болбайн турар... А бистер хүндүс ажылдап хүнээш, кежээлерни мынчаарла чалгааранчыы-биле эрттирип турар улус-дур бис ийин-деп, демги ооң чугаалай-дыр...

Шынап-ла Ийи-Талдың аныяктары хостуг шактарны болгаш кежээлерни чалгааранчыы-биле эрттирип турар болдулар. Суурда клуб бар. Ынчалза-даа ооң ажиннден кара шооча дүшпестеп туруп берген. Ону клуб деп адазары берге. Чүге дизе? Даштындан көөрге эң-не багай дээн инек кажаазы ышкаш көстүр. Крышазы чок, бичии чавыт. Соңгаларын калбак шуугай ыыштар-биле чырык көрбес кылдыр дуй шаап каан. Ишти чугайлатынмаан, хирлиг. Ийи-үш хире санныг узун сандайлар аайбаш чок апарган чыткылаар. Ында кандыг-даа дерилге каасталга дээр чүве мырыңай көңгүс. Бичии чаашкын чаарга дээвирден дамдылап баткан суг шала кырында биче хөлчүгеш болу берген чыдар. Ынчангаштың ооң шалалары чаъс-дамдыдан ирип-дүдүп чыдарлар. Анаа элээн хөй кижилер танцылаар болза, шала кеңгирт кылдыр ойлуп дүжер четкен. Ооң бо чылгы септелгезинче көңгүс хөл дээн көрбээн. Кышка белеткели, одаар ыяш дээш өскедаа чүүлдери кылдынмаан.

Клуб эргелекчизи эш Дамдың та чүү кылып чайлаан, чүү бодап, кандыг ажыл кылып турар эш чүве ыйнаан? Ол, чүүдаа кылбаан, клуб эргелекчизи деп ат кадагалап алгаш чүгле шалың алырынга өйлежип туруп берген. Беш айның дургузунда клубка чаңгыс катап лекция номчутунган болгаш чаңгыс удаа кино болган. Ооң өске кандыг-даа ажылдар чорутунмаан. Клубка уран-чүүл бөлгүмүн органи. застап тургузар болза суурда талантылыг көдээ аныяктар болгаш тускай эртемниг көдээ интеллигенциялар башкылар, эмчилер дыка хөй. Көдээ интеллигенция-биле колхозта партия, комсомол организацияларының болгаш клуб эргелекчизиниң аразында харылзаа чок. Көдээ интеллигенцияларның киржилге удуртулгазы-биле клубка бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнерин тургускаш, солун концерттерни, янзы-бүрү темалыг лекция, беседаларны, солун номчулгазын суурнуң чурттакчыларынга чорудуп, чоннуң культурлуг негелдезин хандырып болурунуң аргалары бар.

Ийи-Талдың аныяктары болгаш чурттакчылары боттарының хостуг шактарын, кежээлерин культурлуг солун кылдыр эрттирерин чедип алыр төлээде Улуг-Хем районнуң культура килдизи, ВЛКСМ райкому болгаш Жданов аттыг колхозта партия, комсомол организациялары клуб ажылында четпестерни узуткааш, сагыш-човангыр боттуг ажылче доп-дораан кирер херек.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.
(«Шынның» тускай корреспонтендизи).

Тудуг ажылдарынга чүү шаптык болуп турарыл

Тудуг ажылдарының планын чедишкиниг күүседири тудугжуларның доктаамал бригадазын организастааш, ону ажыл херектиң аай бажын билир мергежилдиг бызанчылар-биле быжыглаарындан улуг хамаржыр. Мону барымдалааш Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозтуң баштаар чери тудугжуларның доктаамал бригадазын тургускан.

Бригада ийи звено болуп алган ажылдап турар. Оларның бирээзин мен удуртуп турар мен. Звено бо чылдың май айдан бээр чурутталганың 32 бажыңнарын тударынга киришкен. Ооң аңгыда 4 бажыңнарны септээн болгаш 15 бажыңнарны крышалаан. Бызанчыларның иштинден эштер Седип, Довуракпай, Тагба олар эки ажылдап, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Бистер ам чүс баш хаван кирер кажааның тудуунда ажылдап турар бис. Бо кажааның тудуу үш чыл ажыг узамдыгып келген. Ам 28 баш кыс хаван кирер өрээлдер тудуу доозулган. Колхозта чурталга бажыңнарын тударының планы бо чылын ажыр күүсетинген. Ынчалза-даа мал кажааларын тударының планы күүсетинмейн турар.

Мал кажааларының тудуунуң саадап турар чылдагааны үүдел дээрге колхоз баштаар черинин үүгле чурталга бажыңнарының тудуун далаштырып турарында болур. Мал кажааларының тудуунга хереглээр материалдар чедишпейн турар. Сөөлгү үеде манза чок апарган. Тудугжуларны дилген материалдар-биле хандырар талазы-биле пилорама долу күш-биле ажылдавайн турар.

Тудуг ажылының темпизи тудуг материалдарының хандырылгазындан хамаржыр. Ынчаарга бисте ам үеде тудуг материалы ховартаан. Ооң чылдагааны болза, сөөртүнген тудуг ыяжының курлавырының төнгенинде болур. Тудуг ыяжы сөөртүр автомашиналарның прицептери чок. Мооң ужурунда белеткетинген тудуг ыяжын тудуг участоктарынче сөөртүр ажыл хожудан турар.

Тудуг ажылының чедишкини бызанчыларның күш-ажылын шын организастаарындан улуг хамаржыр деп чүвени биске ажылдың дуржулгазы көргүскен. Ынчаарга бо талазы-биле бисте улуг четпестер бар. Звенода күш-ажылдың организациязы сула. Ажылга озалдап үнер, дүштеки чапсар узун болгаш кежээ эрте тараар үүлдер бызанчыларда бар.

Ажылдың мыңдыг янзы организациязы тудугнуң темпизин оожумнадып, күш-ажылдың сагылга-чурумун сандарадып турар. Тудугжуларның ажылга мергежилин болгаш харыысалгазын бедидер талазы-биле колхоз баштаар чери болгаш десятник эш Дряхлова негелде чок болуп турар. Планда көрдүнген тудугларны ажыглалга киирер, бажыңнарны чаңгыс аай төлевилел ёзугаар кылдырар дугайында колхоз баштаар чери тудуг бригадазынга боттуг дузаламчыны көргүспейн келген.

Колхозта тудуг ажылын шулуудадырда бо четпестерни дүрген узуткаары, тудуг бригадазының ажылынга таарымчалыг байдалды тургузары эргежок чугула.

М. АЙИЖИ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Хаакта үлетпүр комбинадының туйбу цехинин начальниги коммунист эш М. А. Поповтуң ажыл шагында арагалап турарын «Шын» солун редакциязынга көдээ бижикчи эш А. Доржу бижээн. Эш Поповтуң дугайын хынап көөрү-биле комбинаттың дирекциязынга редакция медээлээн.

Ажыл шагында арагалаптар чорук эш Поповка турган, ооң ол четпестерин партия хуралынга чугаалашкаш, хемчег хүлээткен деп, комбинаттың директору эш Малышев редакцияга дыңнаткан.

Ырак черлерде культура-чырыдыышкын черлериниң ажылынче кичээнгей салыр

Бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйын улам хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга культура-чырыдыышкын албан черлери улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Ындыг-даа болза, Каа-Хем районда бо харыысалгалыг ажылды организастаарынга кичээнгейни дыка кудуладып турар. Районнуң культура килдизи (эргелекчизи эш Москаленко) бодунуң ажылының кол үүн үүгле чоок колхозтарда, суурларда культура-чырыдыышкын ажылынче угландырып турар. А ырак черлерде, ыланғыы Шынаа сумузунда хамаржып турар культура-чырыдыышкын албан черлеринге кичээнгей салбайн, ол черлерге удуртулганы шуут кошкаткан.

Сумунуң ажылчы чоннары область болгаш район төвүнден ырак черде туруп турары-биле амыдыралдың хүн бүрүде болуушкуннарын четче көрбейн, дыңнавайн турары билдиңгир. Ынчангаш райкүүском, ооң культура килдизи сумунуң ажылчы чонунуң амыдыралынче онза кичээнгейни салыр турган.

Сумуда культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга удуртулганы кошкатканының түңнелинде, ында клуб, библиотекалар чоннуң өзүп турар негелдезинге чедир ажылдавайн турар. Чыл эгезинден бээр лекциялар, илеткелдер, беседалар, оюн көргүзүглер ажылчы чонга кончуг ховар организастатынып келген. Лекция, илеткел номчутунмайн турарын сумунуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары эки белеткелдиг лекторлар, илеткелчилер чогу-биле тайылбырлаарын ораладып турарлар. Бир эвес ажылды организастыг чоруткан болза, лекция, илеткел номчуптар башкылар, кижи эмчилери, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, суд ажылдакчылары, культура-чырыдыышкын ажылдакчылары сумуда хөй. Районнуң культура килдизи бо улуг күшке даянмайн ёзу барымдаалап тургузуп каан көдээ лекторлар бөлүүнге идеген турар.

Хрущев аттыг колхозтуң Балыктыг-Хемде, Тарыста болгаш өске-даа черлерде малчыннары культура-чырыдыышкын албан черлериниң чорудуп турар культура-массалыг ажылын көрбейн турарлар. Балыктыг-Хем бажында инек фермазының саанчылары, кадарчылары номнар, солуннар номчувайн турарлар. Фермада колхозчулар «Шын» болгаш «Тываның аныяктары» солуннарны кижи бүрү чагыткан. Ындыг болза-даа, чаңгыс-даа солун албаннар.

Ажылчы чоннуң чагылгаларын болгаш чагаа бижиктерин чогуур өйүнде тарадып бербес чорук үүгле ырак черлерде эвес, харын колхоз төвүнде бар. Колхоз төвүнден 20 километр черде Чыргаланды фермазында ажылдап турар эш Шоожун бо чылын «Шын» солуннуң чаңгыс-даа номерин номчуваанын хомудап олурар. Чоннуң чагылгаларының, чагаа бижиктериниң тарадылгазы бо хире багай турда харылзаа салбырының начальниги эш Жидеев кандыг-даа хемчег албайн турар.

Областың культура эргелели болгаш районнуң культура килдизи ажылчы чонну кино көргүзүглери-биле доктаамал хандырарынче өнза кичээнгейни салыр ужурлуг. Ындыг турбуже Шынаа сумузунда кино көргүзүглери кончуг ховар. Кино механиги эш Бавуу-Доржу чонга киноларны келген шаа-биле дүрген көргүзер дээш кызыл ажылдап турар. Көжер кино чаа кинолар-биле, бензин-биле чогуур өйүнде хандыртынмайн турар.

Көдээниң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында бир чугула үүл болза, мурнакчыларның ажыл-дуржулгаларын бүгү тала-биле нептередири болур. Маңаа хана солуннар, агитхуудустар, көргүзүлге, хүндүлеп самбыралары улуг рольду ойнаар. Колхозтуң ситен бригадаларында, мал фермаларында, тудуг бригадазында кеску агитация ажылын организаставаан, мурнакчыларның ажылдуржулгазын нептеретпейн турар. Колхозта болгаш хөй-ниити организацияларында ак-сеткилдиг ажылдап турар кижилер хөй. Чижээ, ажыл нормазын хүн-бүрү ажыр күүседип, сүт саалдазының планын эки күүсеткен саанчылар Сержиңмаа, Маңмаа, Чыпсыңмаа, тудуг ажылында нормазын 120 — 150 хуу күүседип турар Мөнге, Шыырап, Күнзе, мурнакчы малчыннар Кенден, Кунчум, кижи эмчизи Глазырина, колхозчулар Эртине, Чечек болгаш өскелер-даа бар. Оларның эки ажылын культура-чырыдыышкын албан черлери өөренип көрбейн, нептеретпейн келгени-биле бүгү-ниитинин болбайн, үүгле ийи-чаңгыс макталдар-биле кызыгаарлатынып турар.

Сумуда клуб, библиотекалар чогуур негелдезинге чедир ажылдавайн турар. Клубка мурнунда эки ажылдап турган уран-чүүл бөлгүмү ам ажылын соксаткан. Клубка ында-хаая кино көргүзүглери болур боордан өске массалыг оюннар, аныяктар кежээзи, концерттер организаставайн турар. Клубтуң кышка улуг белеткелин кылбаан, белеткээн 150 кубометр одаар ыяжы ам-даа сөөртүнмээн. Библиотека дыка хөй ном фондулуг болза-даа, номчукчулары эвээш, номчулга конференцияларын организаставайн турар. Колхозтуң бригадаларында көжер библиотекалар чок.

СЭКП ТК-ның XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартып, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидер дээш райкүүском, районнуң культура килдизи болгаш Шынаа көдээ Совет, сумуда партия организациязы боттарының удуртулгазын күштелдирер херек.

В. ТУМЕТЕЙ,
облкүүскомнуң улуг инструктору.

Совет көдээ ажыл-агый төлээлериниң Канадада чоруп турары

РЕЙДЖАНА. (СЭТА-ныҥ тускай корр.). Совет көдээ ажыл-агый төлээлери август 29-та Канадада кызылтас тарылгазыныҥ кол чери болур Саскачеван можунуҥ көдээ ажыл-агыйы-биле таныжып эгелээн. Ында Канаданыҥ бүгү кызылтазыныҥ 60 хире хуузун ап турар; ында кызылтас 15 миллион акр черни эҥлеп турар. Саскачеванныҥ көдээ ажыл-агыйында чоннуҥ 55 хуузу болур 800 муҥ кижи ажылдап турар.

Канаданыҥ көдээ ажыл-агый министриниҥ оралакчызы Чэгнон, Саскачеванныҥ көдээ ажыл-агый министри Ноллет, можунуҥ харылзаа министри Кузяк, можунуҥ парламентизиниҥ кежигүннери болгаш Канаданыҥ база Саскачеван можунуҥ көдээ ажыл-агый министерствозунуҥ тускай эртемниглери совет төлээлерни үдеп чоруурлар.

Эртен төлээлер Реджайна хоорайдан мурнуу чүкте 35 миль черде турар Питерсон фермазынга чорааннар. Ферманыҥ шөлү 4 муҥ акр, ооҥ 2 муҥ 500 акрып ажылдап кылып турар. Бо чылын фермага кызылтас 800 акр черни эҥлеп турар, ол хире черни келир чылдыҥ кызылтазынын тарылгазынга белеткетинген. Питерсон фермазында кызылтастыҥ ортумак дүжүү акрдан 20—25 бушелейниҥ аразында болуп турар.

Дүш соонда төлээлер кол тарылгазы кызылтас болгаш лӧн-кудряш культуралары болур Хибнер фермазы-биле (Уэйборн хоорайныҥ чоогунда) танышкан. Хибнер фермазында кызылтастыҥ агротехниказы Питерсон фермазында ажыглан турары-биле дөмей болуп турар, ылгалы—Питерсон чазын чажар кызылтастыҥ шөлүн чазын андарар, а Хибнер күзүн ажаап алыышкын соонда дораан андарып турар. Хибнер хөрзүнге удобрение төкпейн турар, ынчалза-даа бок үнүштер-биле демиселге химиктиг херектелдерни калбаа-биле ажыглап, аная тракторлуг бүгүртүкчүлерни ажыглап турар.

Төлээлериҥ кежигүннери кызылтастыҥ агротехниказыныҥ, механизация болгаш мал ажылыныҥ айтырыгларыныҥ талазы-биле Питерсоннуҥ болгаш Хибнериҥ фермерлери-биле тодаргай чугаалашкан. Фермерлер тарааны сайгарарыныҥ бергелерин демдеглээннер.

Кежээ хоорайныҥ эҥ эки гостиницазынга Саскачеван можунуҥ чазаа совет көдээ ажыл-агый төлээлеринге алдар кылдыр шайлалга тургускан. Ол шайлалгага Саскачеван можунуҥ чазааныҥ премьер-министри Дуглас, Канаданыҥ көдээ ажыл-агый министри Гардинер, можунуҥ сан министри Бэртон, көдээ ажыл-агый министри Ноллет, социал хандырылга министри Стэрди, тус черниҥ бот-эргелел херектериниҥ талазы-биле министри Макинтош, кадык камгалал министри Бентли, күш-ажыл министри Уильямс, чырыдыышкын министри Лойд, хөй-ниити ажылларыныҥ министри Дарлинг, харылзаа министри Кузяк, можунуҥ хоойлу үндүрер хуралыныҥ спикери Джонстон, Чаа Шотландия можунуҥ чазааныҥ күш-ажыл министри Нанн, чер-черниҥ кооператив фермер организацияларыныҥ төлээлекчилери, Канаданыҥ болгаш даштыкы парлалганыҥ төлээлекчилери олурушканнар.

Канаданыҥ көдээ ажыл-агый министри Гардинер Совет Эвилелиниҥ чечектелиишкини дээш дашканы көдүрбүшаан чугаалааны болза: «Бистиҥ Канадада өстүрүп турар хөй-хөй көдээ ажыл-агый культураларыныҥ төрээн чүрту болур чурттан келген бистиҥ аалчыларывыска байыр чедирип тур мен... Девискээр талазы-биле делегейде эҥ улуг чурт болгаш чон талазы-биле улуг чурттарыҥ бирээзи болур —ССРЭ дээш дашканы йөрээвишаан, эрткен дайынга бистериҥ эвилелчилер болганывыска сеткил ханыышкынын илередирин күзеп тур мен... Бистиҥ чамдыктарывысты Совет Эвилелинче чалаанын бедии-биле үнелеп турар бис. Бистиҥ чурттарывыстың аразынга төлээлер солчуушкуну Совет Эвилели биле Канаданыҥ улустарыныҥ аразында үр найыралды хандырар арганы бээр болгаш оларныҥ бот-боттарыныҥ олча-ажыктарынга бараан болур... ССРЭ дээш дашка көдүрерин дилевишаан, бистер бүгү делегейге быжыг тайбың дээш дашканы көдүрүп тур бис».

Реджайна хоорайдан төлээлерге хоорай даргазыныҥ оралакчызы Робинсон байыр чедирген. Ооҥ чугаалааны болза, «Бистер улуг Совет Эвилелиниҥ төлээлекчилери-биле бистиҥ чүректеривисте тайбың болгаш ажык куспактажыышкын-биле ужуражыш тур бис... Оларныҥ чедип келгени бүгү хылыш селемелерни андазыннар кылдыр эзилдирип каапкан турар уениҥ чоокшулаарын дүргедиринге бүзүрээр бис».

Саскачеван можунуҥ чазааныҥ премьер-министри Дугластыҥ чугаалааны болза: «Саскачеванныҥ улустарыныҥ совет төлээлерге көргүзүп турары чылыг хүлээп алыышкынны болгаш бистиҥ улустарывыс бо төлээлерни чаагай күзел-соруктуҥ чоруткан кижилери кылдыр хүлээп ап турар ол фактыны сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп тур бис». Канаданыҥ улустары тайбыҥче болгаш бүгү делегейге айыл чок чорукче түткүп турар деп чүвени ССРЭ-ниҥ улустарынга дамчыдарын Дуглас совет төлээлерден дилээн.

Совет төлээлериҥ баштыҥы В. Мацкевич совет улуска чаагай күзээшкин дээш Саскачеван можунуҥ чазаанга өөрүп четирген. Бистиҥ чурттарывыстың улустарыныҥ аразынга тайбыҥны болгаш найыралды быжыглаар дугайында, Канада биле ССРЭ-ниҥ аразынга төлээлер солчуушкунун күштелдирер дугайында Канаданыҥ көдээ ажыл-агый министри Гардинерниҥ кыйгырыынга чаҥгыс эп-сеткилдиг каттыжып тур бис деп В. Мацкевич чугаалаан. Силериҥ чуртуҥарда «тайбың» деп сөстен артык кайгамчыктыг сөс чок-тур база «дайын» деп сөстен артык көөр хөөн чок сөс чок-тур деп ол үргүлчүлеп чугаалаан. Бистиҥ чуртувус сөөлгү 50 чылдарныҥ дургузунда хоозурадыкчы үш дайыннарны шыдажып эрткен болгаш тайбың деп чүл деп чүвени билип турар. Совет Эвилелинге тайбың база катап тургустунгандан бээр эрткен он чылдарныҥ дургузунда канчаар-даа аажок улуг катап тургузуушкун ажылдары чоругунган. Бистиҥ улузувус үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниҥ улуг программазын ам сорук кириишкин-биле күүседип турар.

В. Мацкевич Канаданыҥ тайбынга ынакшылдыг улузунга тайбыҥны, чечектелиишкинни күзээн.

(СЭТА).

Парламентилер аразыныҥ эвилелиниҥ 44-кү конференциязы

ХЕЛЬСИНКИ. Улустар аразыныҥ айыл чок чоруунуҥ болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрер байдалдың дугайында айтырыгныҥ талазы-биле чугаалажылга парламентилер аразыныҥ эвилелиниҥ 44-кү конференциязынга август 29-та үргүлчүлээн.

Индияныҥ, Ирактың, АКШ-тың төлээлекчилери, а ол ышкаш Герман Федералдыг Республиканың төлээлекчизи Эрлер хуралга санал бергеннер.

Ооҥ соонда Совет Эвилелиниҥ төлээзи А. М. Панкратовага сөс берген. Совет төлээлер коллективтиг айыл чок чоруктуҥ дугайында айтырыгныҥ талазы-биле резолюцияны колдуунда үүлдүг деп санап турар болгаш ону дээш бадылаар апаар деп ол чугаалаан.

Кайы-кайызынга дузалажырыныҥ ниити-европа керээзинин, чепсегленишкиннерни дүжүреринiҥ болгаш өске-даа хемчеглериҥ дугайында дугуржулганын дузазы-биле Европага коллективтиг айыл чок чоруктуҥ системазын тургузарын Совет Эвилели шагдан бээр оралдажып турар деп Панкратова үргүлчүлеп чугаалаан. Совет кижилериҥ билип турарын өзугаар алырга коллективтиг айыл чок чоруктуҥ идеязы кайы-кайызынга өжөөннешкек блоктарны болдурбазынга, улуг, биче бүгү улустарны кириштирги деп айыл чок чоруктуҥ ындыг системазын тургузарынга үндезилетинген.

Янзы-бүрү политиктиг өзу-чурумнуг күрүнелериҥ тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынныҥ болгаш кады ажылдажылгазының эҥ-не боттуг болдунар аргаларын айтыр болгаш хандырар деп КНО-га, бүгү парламентилерге болгаш чазактарга, бүгү делегейниҥ бүгү-ле ак-сеткилдиг болгаш депшилгелиг күштеринге кыйгырыгны үндүрген Тайбынныҥ Бүгү-делегей Ассамблеязының бо чаагай хүлээп алыкчы Хельсинкиге миллион-миллион кижилериҥ өмүнээзинден чугаалаан үнүнге парламентилер аразының эвилелиниҥ бодунуҥ үнүн каттыштырып турарын совет төлээлер долу бүзүрел болгаш сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп тур деп Панкратова чугаалаан. «Улустарныҥ ол кыйгырыынга каттыжары база тайбың болгаш айыл чок чорук дээш демиселди күштелдирери бистиҥ ыдыктыг хүлээлгевис, ынчангаш ону алдарлыы-биле күүседир бис».

Эртенги хуралга Англияныҥ төлээлекчизи Белленджер санал бергеш, ССРЭ бодунуҥ чепсектиг күштериниҥ санын чарлатынган сан өзугаар херек кырында кызырарын манаар херек деп медеглээн. Совет Эвилелинде бодунуҥ идеологиязын өске чурттарже нептередир «күзел» бар дээр аян-биле АКШ-та болгаш Англияда чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп турарын оратор шынзыктырарын оралдашкан.

АКШ-тың төлээзи Фландерс база-ла барык ындыг хөөн-биле санал берген.

Албанияның төлээлекчизи Бахоллы, Англияныҥ төлээзи Уайт болгаш өскедаа төлээлер база чугаалажылгага кириишкен.

Кожа-хелбээ догуннаашкынныҥ юридиктиг болгаш моральдыг принциптериниҥ дугайында мурнунда чугаалашкан айтырыгныҥ талазы-биле резолюцияны бадылаашкынга киирген. Резолюцияны саналдатынган эдиглери-биле хүлээп алган.

Парламентилер аразының эвилелин быжыглаар дугайында айтырыгны хуралдың төнчүзүнде чугаалажып көрген. Клемент Дэвис (Англия) илеткел кылган. Парламентилер аразының эвилелинге ССРЭ-ниҥ киргенин дугайты сеткили ханганын илеткелчи илергейлээн. Парламентилер төлээлерин аргыштырары болгаш парламентарийлериҥ хууда ужуражышкын, харылзаазын калбартыры эргежок чугула деп ол чугаалаан. Ооҥ-биле холбаштыр Дэвис ССРЭ-ниҥ Дээди Соединиҥ декларациязын эки факты кылдыр демдеглээн. Бистер парламентарийлер эки кожалар бис деп чүвени бүзүредип шыдаар бис деп ол чугаалаан. Амгы үе—долу хөгжүлдезиниҥ үези, парламентилериҥ үези. Ол угланыышкынга эки ажылдаарының улуг аргалары бисте бар.

Ол айтырыгныҥ талазы-биле Филиппиннериҥ төлээзи Сальвадор санал берген, парламентилер аразының эвилелиниҥ үндезиннерин быжыглаарынче болгаш ону янзы-бүрү арга-биле каттыштырарынче төлээлерни кыйгырган. Эвилелдиҥ дараазындагы конференциязы Мурнуу-Чөөн Азияга болзун деп идегелди ол илергейлээн.

* * *

ХЕЛЬСИНКИ. Парламентилер аразының эвилелиниҥ август 30-де эртенги хуралынга эвилелди быжыглаар дугайында айтырыгныҥ талазы-биле чугаалажылга үргүлчүлээн.

Израильдиҥ төлээзи бир дугаарында санал берген. АКШ-тың төлээзи Пэджиниҥ чугаазы айтырыгныҥ чогум утказынче кирбээн. Ол чепсегленишкиннерни дүжүреринiҥ болгаш аная контрольдуг айтырыын айтып, өске чурттарда «хосталганың чогунуҥ» дугайын чугаалаан. Пэдж бодунуҥ чугаазының төнчүзүнде эвилелдиҥ ниити эвес, харын тодаргай айтырыгларны шиитпирлээрин кыйгырган.

Парламентилер аразының эвилелин быжыглаарын чугаалаан Бразилияныҥ төлээзи Саллестиҥ саналының соонда Польшаныҥ төлээзи Жулкевский сөс алган. Парламентилер аразының эвилелиниҥ ажыл-чорудулгазы янзы-бүрү чурттарныҥ билчиринге болгаш чоокшулажырынга идиг берип келген болгаш моон соҥгаар-даа идиг бээр деп ол чугаалаан.

Эвилелдиҥ сорулгаларынга дүүштүр парламентилер аразының эвилелиниҥ составын калбартыр дугайында саналды Синха (Индия) чугаалаан.

Бо конференцияныҥ айтырыгларын зажок кызыы көөрүн база каржы болгаш дорамчылай чугаалаарын оралдажып турар чамдык төлээлерни Амон (Франция) шүүмчүлээн.

Кыдатты эвилелге хүлээп албаанывыс шын эвес деп Амон чугаалаан. Кыдат талазы-биле күүсекчи комитеттиҥ шиитпири таарымча чок. Ол шиитпирни өскертир ужурлуг, ынчан бистиҥ эвилелдиҥ ат-алдары бедиир. Югославияныҥ төлээлекчизи Симич, Суданныҥ төлээлекчизи Губара болгаш оон-даа өскелер Кыдатты хүлээп алыр дугайында саналдарны деткээннер.

Ооҥ соонда Совет Эвилелиниҥ төлээлери Мирзо Турсун-Задеге сөс берген. Ооҥ бодунуҥ чугаазынга айытканы болза:

Парламентилер аразынга дорт харылзааларны доктаадып тургузарынга хамаарыштыр ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ 1955 чылдың февраль 9-тагы Декларациязын дугайты чөвүлелдиҥ киирип келген резолюциязын конференцияныҥ бүгү төлээлериниҥ таарымчалыг кылдыр үнелеп турарының ол фактызын демдеглээрп ССРЭ-ниҥ национал парламент бөлүүнүҥ кежигүү мензэ өөрүнчүг-дүр. Совет чазак ол декларацияны амыдыралга боттандырып турар: эҥлээн хөй чурттарныҥ парламент төлээлери Совет Эвилелинге келгилеп, бистиҥ улузувустуҥ амыдыралыбиле болгаш херек кырында шынныг бүдүштери-биле делгеренгей таныжар аргалыг болган. Совет улус тайбыҥны сөс эвес, харын херек кырында күзеп турар дээрзин олар боттарының карактары-биле көргеннер.

Парламентилер аразының эвилели универсальдыг болур ужурлуг дугайты дарга Стэйсгейтниҥ медеглели бистиҥ караавыска-ла улуг ужур-дузалыг болур деп Турзун-Заде чугаалаан.

Парламентилер аразының эвилелинде алды миллион кыдат улустуҥ төлээлекчизиниҥ чогу бо эвилелдиҥ бодунуп ажылын үндезилеп ап турары принциптерге удурланышкак болуп турар деп Турзун-Заде түҥнеп чугаалаан. Бо конференцияга саналдаан ораторларныҥ хөй нуруузу Кыдат Улус Республиканы парламентилер аразының эвилелинге хүлээп алыр дугайты саналды деткээн. Ол саналдарны херекке албайн барып болбас... Улустар аразынга чаагай тура-соруктуҥ болгаш кады ажылдажылганың угаанбодалы догунназын дээш бүгү күжениишкиннеривисти салыр бис деп ССРЭ-ниҥ национал парламент бөлүүнүҥ мурнундан быжыы-биле чугаалап болур мен.

Ооҥ соонда конференция экономика талазы-биле улустар аразынга солчуушкунну хөгжүдер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнче кирген. Ол айтырыг талазы-биле дыннадыгны экономика болгаш саҥ-хөө айтырыгларының талазыбиле комитеттиҥ даргазы Хайнд чугаалаан. Улустар аразының экономиктиг харылзааларының өйү келген айтырыгларын көөрү-биле экономиктиг айтырыгларныҥ бүгү-делегей конференциязын чыылдырарын илеткелчи саналдаан. Ындыг конференция болунуҥ өөлчөөнде нациялар аразынга бүзүрежилгени чедип алырынга идиг бээр.

Ол айтырыг талазы-биле чугаалажылга эгелээн.

ХЕЛЬСИНКИ. Нациялар аразынга өзулуг тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынныҥ байдалдарының дугайында хүн чурумунуҥ кол айтырыының кезии болуп турар улустар аразының экономиктиг харылзааларын хөгжүдер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрү парламентилер аразының эвилелиниҥ конференциязының август 30-де кежээки хуралынга доозулган.

ССРЭ-ниҥ төлээлекчизи А. М. Сафроновтуҥ чугаалажылга үезинде санал берген, чугаалааны болза: Совет Эвилели болза, деҥ эргеге, бүрүн эргени болгаш национал хамаарышпас чорукту кайы-кайызының хүндүлээринге үндезилээш, улуг-даа, бичии-даа өске чурттар-биле ажыл-ишчи харылзааларны хөгжүдериҥче бүгү хемчеглер-биле чүткүп турар.

Күрүнелер аразынга экономиктиг харылзааларның эҥ чугула хевири даштыкы садыг болуру билдингир. Совет Эвилели амгы үеде 58 күрүнелер-биле садыглажып турар. Совет Эвилелиниҥ даштыкы садыг саарыдгазы чыл тудум өзүп турар болгаш ол бо чылын дайын мурнундагы деҥнелди 4,5 ажыг катап ашкан турар.

Совет Эвилели бүгү чурттар-биле калбак садыглажыышкын дээш кезээде туржуп келген болгаш туржуп-даа турар. Бистиҥ чуртувустуҥ үлетпүр болгаш чигэт курлавырлары кайгамчык хөй, ынчангаш ол даштыкы садыгны улуг хемчээлдерге хөгжүдер арганы берип турар.

Ынчалзажок улустар аразынга садыглажыышкынны хөгжүдериниҥ оруунда эҥлээн хөй моондактар, чижээлээрге, Женева чөвүлел хуралынга Совет чазактың баштыны Н. А. Булганиниҥ чугаалааны ышкаш «соок дайынныҥ» продуктузу болуп турар «стратегтиг» дээр бодалдар-биле садыглажыышкынга кызыгаарлалдар бар болуп турар. Ол кызыгаарлалдар хөй-хөй чурттарыҥ аразынга чаҥчыл болган экономиктиг харылзааларны үрээн болгаш күрүнелер аразынга харылзааларны баксырадырының болгаш бүзүрешпес чорукту өстүреринiҥ улуг чылдагааны болган.

Ылгай көрүүшкүннүҥ политиказынга удур демисежип турар бис, чүге дээрге, ол политика чаагай кожа-хелбээ харылзааларның, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш өөнүктериниҥ деҥ эргелииниҥ принциптеринге канчап-даа таарышпас.

А. М. Сафронов ооҥ соонда эртемчиҥ болгаш техниканың талазы-биле кады ажылдажылганың база чижээлээрге, бүдүрүлге дуржулгазының талазы-биле Совет Эвилелиниҥ бүдүрүлгелеринде солчуушкуннуҥ айтырыгларын чугаалаан.

Совет Эвилелиниҥ парламент бөлүүнүҥ төлээлери экономика талазы-биле амгы конференцияга көөрү-биле киирип келген улустар аразынга солчуушкунну хөгжүдер дугайында айтырыгның талазы-биле резолюция төлевилелин деткип турар деп А. М. Сафронов түҥнелинде медеглээн.

Польшаның төлээзи Ланге польша төлээлер чугаалажып турар айтырыгның талазы-биле саналдатынган резолюция дээш бадылаар деп медеглээн.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын сорулгаларының бирээзи болза, хостуг садыглажыышкынның оруунда моондактарны чайладыры болур деп Ланге чугаалаан.

Ол айтырыг талазы-биле илеткелчи — Англияның төлээлекчизи Хайнд чугаалажылга үезинде резолюция төлевилелинге кииртинген эдиглерни «күзенчиг эвес» деп саналаш, аная удурланган. Резолюция төлевилелиниҥ талазы-биле бадылаашкынны август 31-де кылырын шиитпирлээн.

Ооҥ соонда конференция кол айтырыгның сөөлгү үүлүн — улустар аразының культурлуг солчуушкунунуҥ болгаш хостуг аргыжыышкынының айтырыын чугаалажып көөрүнче кирген. Ол айтырыг талазы-биле чугаалажылга конференцияга бельги сенатор Нотомбиниҥ киирген илеткелинге үндезилээш, калбарган.

АКШ-тың төлээзи Партел культурлуг солчуушкуннуҥ үезинде бир чурттуҥ культуразын өске чуртка дөгевезин, а ук солчуушкунну янзы-бүрү культураларны кайы-кайызынга ажыктыг кылдыр байыдарының үндезининге боттандырарын чугаалаан.

Ооҥ соонда Нон (Венгрия) сөс алгаш, чугаалажып турар айтырыг бүгү кижи төрелгетенге эҥ чугула айтырыгны — тайбың дугайында айтырыгны шиитпирлээринге идиг бээр деп демдеглээн.

Англи төлээ Фэрнесс Совет Эвилелинче туристер барыышкынының калбарганын сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн.

Румынияның төлээзи Рипан культурлуг солчуушкун дугайында айтырыг тайбыҥның эҥ чугула айтырыгларының бирээзи болуп турар деп чүвени онзалап демдеглээн.

ССРЭ-ниҥ төлээлекчизи И. А. Каиров Совет Эвилели күрүнелер аразынга культурлуг харылзааларны калбаа-биле хөгжүдериниҥ талалакчызы, улустар аразының харылзааларынга шаптыктап турар моондактарны чайладырының талалакчызы болуп келген болгаш болуп артар деп медеглээн.

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда Совет Эвилелинге 2300 ажыг делегациялар чораан, а чүгле сөөлгү ийи айларның дургузунда безин Бүгү-эвилелдиҥ көдээ ажыл-агый делгелгезинге 61 чурттардан 395 делегациялар чораан деп И. А. Каиров дыҥнаткан. Совет улус оларның шуптузун чүректиҥ ханызындан чаагай өзу-биле уткуп, чүнү-даа чажырбайн бодунуҥ чуртун ол-ла хевээрзин көргүзүп турар.

Бистиҥ чуртувуста «демир көжеге» дугайында мелегей чулчуруушкун ооҥбиле бүрүн узуткатынып турар деп Каиров чугаалаан. Ол шынныг чорук болза, чер-делегейде ак-сеткилдиг болгаш бөдүүн кижи бүрүзүнүҥ угаанынга болгаш чүрээнге ылаптыг билиишкинни берип турар.

Совет Эвилелиниҥ парламент бөлүүнүҥ төлээлери культурлуг харылзааларның талазы-биле комиссияның саналын деткип турар болгаш резолюцияның кииртинген төлевилели дээш бадылаар деп И. А. Каиров түҥнелинде медеглээн.

Швецияның төлээзи Хусс Финляндияныҥ болгаш Швецияның аразында культурлуг харылзааларның дугайын чугаалаан. КНО-ну болгаш ЮНЕСКО-ну делегейниҥ универсалдыг организациялары болдурарының күзенчииниҥ дугайында плеткелчи Нотомбиниҥ чугаалаан бодалы-биле ол чөпшээрешкен. ССРЭ-ниҥ ЮНЕСКО-нуҥ кежигүүнүнге киргенин ол дешилгелиг факт кылдыр тодаргайлаан.

Англияның төлээлекчизи Мейтленд Европага аргыжылганың бодунуҥ дугайты «европа хамаатылалынга» үндезилетинген ындыг системазын тургузарын саналдаан.

Культурлуг солчуушкун болгаш хостуг аргыжыышкын дугайында айтырыгны көөрү доозулган.

Парламентилер даргаларының эргезиниҥ дугайында чүүлдү чугаалажырынче конференция киришкен.

ХЕЛЬСИНКИ. Парламентилер аразының эвилелиниҥ конференциязының август 30-деги кежээки хуралынга хүн чурумунуҥ өөлчеглиг пунктузу—парламентилер даргаларының калбак эргелерин чугаалажып көөрү доозулган. Бо айтырыгның талазы-биле илеткелди Голландияның төлээлекчизи Ван Стоетвеген кылган.

Конференцияга ол айтырыгның талазы-биле резолюцияның төлевилелин киирген.

Чүве чугаалаан Англияның төлээлекчизи Льюис резолюцияның ол төлевилелин деткээн.

Сөс алган ССРЭ-ниҥ төлээзи Ш. Р. Рашидовтуҥ медеглээни: Хоойлу үндүрер хуралдарның даргаларының калбак эргелелиниҥ дугайында айтырыг болза, чогуур чурттарның парламентилериниҥ иштики баш билир айтырыы болур болгаш чурт бүрүзүнде тургустунган төөгүлүг байдалдарны болгаш ол чурттуҥ хоойлу үндүрер хуралының чаҥчылын өзугаар шиитпирлетинер. Ынчангаш бо айтырыг улустар аразының характерлиг болуп шыдавас болгаш бо конференцияга бүгү чурттарның парламентилериниҥ хоойлу үндүрер хуралдарның даргаларының эргелериниҥ дугайында чаҥгыс-заай дүрүмнү ажылдап кылыры болдунмас болур ийик, деп бодап тур бис.

Көрүп турар айтырыгның талазы-биле конференцияга сүме хүлээп алырының эргежок чугулазы чок боор деп бодаан Ш. Р. Рашидов илереткен.

Парламент бүрүзү бодунуҥ даргазының байдалын боду тодарадыр дугайында Ш. Р. Рашидов-биле илеткелчи Ван Строетвеген чөпшээрешкен.

Оон-биле ол айтырыгны чугаалажып көөрү доозулган.

ХЕЛЬСИНКИ. Парламентилер аразының эвилелиниҥ конференциязының август 31-де эртенги хуралынга «Ажылчын күштерни таарыштырарынга болгаш ажыл чокталыр чорукту болдурбазынга хамаарыштыр иммиграция болгаш эмиграция политиказы» деп айтырыгны чугаалажып көрген. Экономика болгаш социал комитеттиҥ мурнундан бо айтырыгның талазы-биле илеткелчи, Бельгияның төлээлекчизи Гастон Ойо Европага иммиграция болгаш эмиграция дугайын чугаалаан, а ол ышкаш дескен кижилернiҥ айтырыынга доктааган.

Бо айтырыгның талазы-биле саналга ССРЭ-ниҥ төлээлекчизи Ю. И. Палецкис болгаш өскелер-даа чүве чугаалааннар.

Ооҥ соонда чугаалажып көрүүшкүнү ооҥ мурнунда-ла доозулган турган айтырыгларның талазы-биле резолюцияларның бадылаашкыннары болган. Бир дугаарында улустар аразының экономиктиг харылзааларын хөгжүдериниҥ талазы-биле резолюцияны бадылаан.

Кежээки хуралга парламентилер аразының эвилелиниҥ күүскомунуҥ чаа кежигүннериниҥ соҥгулдалары болган. Мурнунда дыҥнатканын өзугаар алырга, парламентилер аразының эвилелиниҥ чөвүлели ол айтырыгны чугаалажып көрбүшаан, күүскомунуҥ кежигүннеринге Хельясты (Финляндия), Михайловту (ССРЭ), Пизанеллини (Италия), Сапанаякини (Цейлон) болгаш Муллды (Ирак) соҥгуурун конференцияга сүмелээр деп шиитпирлээн турган.

Чажыт бадылаашкынныҥ түҥнелинде бүгү депшитирген кандидаттар бадылаашкыннарының дыка хөй нуруузун алганнар болгаш ынчангаш парламентилер аразының эвилелиниҥ күүскомунга соҥгутурганнар.

Конференцияның даргазы Хельястың (Финляндия) чугаазының соонда парламентилер аразының эвилелиниҥ 44-кү конференциязы хагдынган.

(СЭТА).

Вьетнамның көдээзинде өскерлиишкиннер

ХАНОЙ. Соҥгу Вьетнамның көдээ районнарында улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда улуг өскерлиишкиннер болган. Ажылчы чоннарның партиязының болгаш чазактың удуртулгазы-биле тараачыннар демократтыг аграр реформазын боттандырар дээш шиитпирлиг демиселди чорудуп турар. Вьетнамның информация агентилелиниҥ дыҥнатканын өзугаар алырга, 3000 ажыг кижилиг 680 тараачын ажыл-агыйларлыг Тан-Хунг деп көдээ суур 1631 мау (бир мау 0,36 гага деҥ) рис шөлдерлиг, ол шөлдер чылда ийи—үш удаа дүжүттерни берип турар. Революция мурнундагы 1945 чылга чедир ол чер помещиктериҥ холунга турган. 1500 мау ажыг чер феодалдарныы болгаш үүгле 100 мау чер тараачыннарныы болуп турган.

Тараачыннар кадыг-дошкун дарлалдың болгаш мөлчүлгениҥ байдалдарында чемненир болгаш кедер хепке безин чедер чүве ажылдап албайн, кээргенчиг амыдырап чурттап чорааннар. Тараачыннар шыдажыр аргажок берге байдалга таваржып келгеш, боттарының амызынга боттары четтинип турганларының, а оларның кадайлары болгаш ажы-төлдери аштап өлүп турганларының тавырылгалары ховар эвес.

1945 чылдың августа тиилелгелиг революция Вьетнамның өске-даа миллион-миллион көдээ ажыл-ишчилери-биле бир дөмей Тан-Хунг деп көдээ суурнуҥ тараачыннарынга хосталганы берген. ВДР-ниҥ чазаа француз колонизатор-помещиктериҥ черин хураап алгаш, ону тараачыннарга хуваап берген. Амыдырал хүн келген тудум эжижип эгелээн турган.

Ооҥ соонда француз интервенция эгелей бээрге, Тан-Хунгтуҥ чурттакчылары база кулданыкчыларга удур маадырлыг демиселди каш чылдар иштинде чоруткан.

1954 чылдың чайынында тайбың келгениниҥ соонда Тан-Хунг көдээ суурга аренда төлевирин чиигедири дээш шимчээшкин эгелээн, а бо чылдың эгезинде ажылчы чоннар партиязының болгаш чазактың төлээлекчилериниҥ улуртулгазыбиле чер реформазын эгелээн. Помещиктериҥ черлерин, ажылчын малын болгаш көдээ ажыл-агый чепсээн хураагаш, тараачыннарга үлеп берген.

Тараачыннар чер өнчүнү алгаш, көдээ ажыл-агый продукциязын көвүдеп эгелээн. Кайы-кайызынга дузалажыры дыка хөгжээн; көдээ ажыл-агый ажылдарын чаа өзү-биле организастап турар апарган. Ажылчын малды болгаш көдээ ажыл-агый чепсектерин садып алыр талазы-биле тараачыннар бот-боттарынга дузалажып турар. Ажыл-агый бүрүзүнде аал малының болгаш куштарының баш саны өзүп турар.

(СЭТА).

Америк реактивтиг бомбардировщиктерни Японияга тургузар деп турар

ПЕКИН. Токио парлалгазының дыҥнадыынга үндезилээш, Синьхуа агентилелиниҥ дамчыдын турары болза, Ыракы Чөөн чүкте америк шериг-агаар күштериниҥ командылалыныҥ август 26-да дыҥнатканы болза, атомнуг бомбалар сөөртүр «В-57» деп америк реактивтиг бомбардировщиктериҥ баштайгы бөлүүн Японияже чорудар. Ол самолеттар Иокотта америк аэродромга турарлар.

(СЭТА).

Парламентилер аразының эвилелиниҥ чөвүлелиниҥ хуралы

ХЕЛЬСИНКИ. Парламентилер аразының эвилел чөвүлелиниҥ август 31-де болган хуралынга Швецияның, Турцияның болгаш Ливанның үнген төлээлекчилериниҥ орнунга эвилелдиҥ күүскому чаа кежигүннериҥ дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Үр чугаалажып көргениниҥ соонда ук чөвүлел эвилелдиҥ күүскомунга Хельясты (Финляндия), Пизанеллтини (Италия), Михайловту (ССРЭ), Муллду (Ирак) болгаш Сананаякини (Цейлон) соҥгуурун конференцияга сүмелээр деп шиитпирлээн. Хельястың кандидатуразын ССРЭ-ниҥ болгаш скандинавчурттарның төлээлекчилери көдүрүп үндүрген.

Чөвүлелдиҥ хуралының төнчүзүнде Совет Эвилелиниҥ төлээлекчизи Н. А. Михайлов КУР-нуҥ парламент бөлүүн парламентилер аразының эвилелиниҥ кежигүүнүнге хүлээп алырынга хамаарыштыр ук бөлүктүҥ даргазының чагаазынга чөвүлел харыы бербээниниҥ дугайында медеглел кылган. Ынчалзажок медеглел дугайты чугаалажылга кылбаан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҤ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҥ 3—62, редакторнуҥ оралакчызының, иштики информация килдизиниҥ—3—88, харыысалгалыг секретарьныҥ 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниҥ 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниҥ база бухгалтериянын—3—65

ТС—02311

Культура эргелелиниҥ типографиязы